

lebből három könyv jelenik meg, melyeknek jövődelme az említett célra lesz fordítandó. — Első a „Szeretett könyve,” írja és szerkeszti Emilia. Az egész mű kiállítását a papírgyártól kezdve a könyvkötőtől ingyen végzik, a székelykötést a „Cs. K.” szerkesztősége szintén ingyen teljesíti, ezreint az előfizetési pénzeken minden levonás nélkül a székelykötőknek jutnak. Ellenőrzésül szolgál az előfizetők névsorának közlése. Előfizetési ára 1 ft. mely október 15-ig Emiliához, Pesten kalaputca 17. sz. alá küldendő. — Második az „Alföldiek segély-albuma”, szerkeszti Reviczky Sezer és Zilahy Károly. Tartalmát a program szerint, a legjelesebb irok művei teendik. A könyv Dedk Ferencz arcképét is hozza, kinek egyszersimind a mű ajánlva lesz. A tiszta jövedelem szintén az alföldi székelykötőknek van ígérve. Előfizetési ára 2 ft. szeptember 30-ig Pfeifer Nándor könyvkereskedésbe Pestre küldendő. Boltsi ára 3 ft. leendő. — A harmadikat kizárólag Erdély magyar iroinak közreműködése mellett P. Szathmáry Károly bocsátja közre „Készlet-album” cím alatt. Az egész tiszta jövedelem b. Eötvös József urnak fog beküldetni kéhez juttatás végett. A bevételről és kiadásról a hírlapokban nyílt számadás tétetik közzé. Az előfizetési ár, 2 ft. október 20-ig a szerkesztőhöz Nagy Enyedrre küldendő. Reméljük, hogy e jótékony célú vállalatot meleg pártfogásnak fognak örvendeni.

“(Az alföldi székelykötők érdekében Erdély) elismerésére méltó szép jeleit adja azon testvéries részvételnek, melylyel alföldi vérei iránt viseltetik. Azon szép ajánlatok mellett, melyeket onnét egyes hazafiak tettek, újabb egy pár község nemes eljárását is följegyezhetjük. Ugyanis Maros-Vásárhely városa az alföldi székelykötők javára 200 ft. szavazott meg; Kriszta község pedig 60 darab marha ingyen eltartására kéznek nyilatkozott s gondoskodott arról is, hogy a marhakat oda és visszahajtó emberek szíves fogadtatásra találjanak.

“(Tüzhányó hegy hazánkban.) A „F—k” szerint, a muzsai hegy Beregben, közelebből lávával tört ki.

“(Hosszu életkor.) Székely-Keresztúron nemrég temettek el egy cigányt, a ki 115 évet élt. Koporsóját négy fia kísérte, kik közül a 70 évet már a legifjabb is túlhaladta.

— (Adakozások.) A Vasárnapi Ujság szerkesztőségéhez mult heten beküldetett:

Az alföldi székelykötők számára Somogygyéből Kutasról az ottani ref. egyház több tagja Horváth József lelkész ur által 22 ft. 30 krt.

E jótékony adakozásra vonatkozólag a beküldő t. lelkész ur leveléből a következő sorok érdekel fognak birni távolabb körökben is: „Kevés, de jó szívű hallgatóim előtt egy tanításom alkalmával fölemlítém a szárazság miatt székelykötők sorsát. Eredménye eddigé az lett, hogy ezek nyomorának enyhítésére azonnal adakoztak: Kalamár István 1 ftot., Nagy József 1 ftot., Kovács György 1 ftot., Kovács József 2 ftot., Horváth Ferencz 1 ftot., Várady Gergely 2 ftot., ennek felesége, Kalamár Orsolya 1 ftot., Pap József 2 ftot., Pap István 2 ftot., Kalamár János 1 ftot., Tóth József 1 ftot., Balogh József 1 ftot., Tóth József 1 ftot., Iger Ferencz 1 ftot., Várady Mihály 1 ftot., 1/2 ft. rozst, Butor Mihály 1 ftot., Tóth Ferencz 1 ftot., én is adtam hozzá 2 ftot. Összesen a készpénz 13 ft.; a 9 felöntő buza

helyett, könnyebb felkűldés végett az egyház ad 9 ftot. (közönséges ára itt csak 7—8 ft.), a fél nyolczadrészért pedig 30 krt. Így összesen küldők 22 ft. 30 krt. — Bizonyos, hogy még több is fog jöni, de sietek ezt kézbesíteni, részint hogy lássák a gazdagabbak, mit tesznek a szegény földmivesek, részint, mert *bis dat, qui cito dat*. Horváth József ref. lelkész. (A nemes adományt köszönettel vettük s azonnal rendeltetésére helyére küldtük át. Szerk.)

Nemzeti színház.

Péntek, aug. 21. A „Faust” című operára szükségelt előkészületek miatt nem volt előadás. Szombat, aug. 22. Az előre hirdett „Faust” című opera továbbra halasztatván, helyette a Paulai-pár föllépteül „Hamlet” Shakespeare 5 felvonásos szomorjátéka került színre. A Paulai-pár egy a közönség mint a műtörök osztatlan tesszésével találkozott, s vendégszerelésük azon ohajtást keltette bennünk, vajha őket nemzeti színházunk állandó tagjai közé sorozhatnók.

Vasárnap, aug. 23. A Paulai-pár fölléptével „Mátyás király lesz.” Történeti színmű 5 felv. Irta Szigligeti.

Hétfő, aug. 24. „Dalos Pista.” Népszínmű 3 felv. Irta Szigligeti.

Kedd, aug. 25. „Hunyadi László.” Opera 4 szakaszban. Zenéjét szerette Erkel F.

Szerda, aug. 26. A Paulai-pár föllépteül „Bánk bán.” Szomorjáték 5 felv. Irta Katona József.

Csütörtök, aug. 27. „Eszer és Dávid.” vigi. 2 felv.

Budai népszínház.

Aug. 21. „A vén bakancsos és fia a huszár.” Énekes népszínmű 3 felv. Irta Szigeti. Zenéjét Bognár.

Aug. 22. „A huszárcsíny.” Énekes népszínmű 3 felv. Irta Vahot Imre.

Aug. 23. és 24. „Dunanon apó és fia utazása.” Operette 3 felv. Zenéjét szerette Offenbach.

Aug. 25. „Mátyás diák.” Énekes népszínmű 3 szakaszban. Irta Balogh.

Aug. 26. „Tíz leány és egy férj sem.” Operette 1 felv. Zenéjét Szerette Souppé F. Ezt megelőzte „Eljegyzés lámpafényben.” Operette 1 felv. Zenéjét szerette Offenbach. A „Tíz leányban” Lidit a gazdasszonyt ezuttal Harmath Emma személyesítette, még pedig köztetszés között. He-lyén látjuk itt megemlíteni, hogy a „Nővilág” azon híre, mintha Harmath Emma a budai színházat, — hol 6 különben is a közönség kedvence, — elhagyni szándékoznék: teljesen alaptalan.

Aug. 27. „Dunanon apó és fia utazása.” Operette 3 felv. Offenbachtól.

Szerkesztői mondanivaló.

6717. Szilarskány. K. E. E perczig még nem határoztunk el a mű leendő hazáját, de vagy az egyik, vagy a másik helyen bizonyosan meg fogjuk telepíteni. A többi ajánlat között is sok hasznos lehetett látnunk, s a megválasztást on sajtó bírálóink bízunk.

6718. Hantos. F. I. Nagy örömmel vettük a ritkán látható kedves vonásokat. Hanem az a két hazafi, a kire most e levél következtében szükségünk volna, még mindig nyári álmát alussza valahol a vidéken. Várjuk őket, s úgy fogunk cselekedni, a mint illik.

6719. T. Sándor hamvaira. Ily nemű alkalmi költeményeket még akkor sem adhatnánk, ha tökéletesebbek volnának eszme és forma dolgában, mint a jelen vereszet.

6720. Tallya. K. G. A francia beszély nem nekünk való. A fordítás nyelve is sokat szenved még a gallicismusok sulya alatt. „Arbocz”-ot még nem olvashattuk el.

6721. Heves. O. J. Valóban olyanok az idők, hogy a kérdéses ügyben most semmit sem mondhatunk. Eddig is hiában kerestük a kedvező alkalmat. Kérjük tehát ama derék hazánkba pontos czímzetét, hogy a nálunk letett összeget mindelebb átküldhessük számára.

6722. Mezőberény. B. B. Lapunk mult száma bizonyosan meggyőzte önt arról, hogy itt más baj nem forgott fenn, mint — a tárgyalmas. Szerencsés viszontlátalkozásig!

6723. Munkács. L. G. A legjobb időben érkezett, a mint láthatja ön. Fogadjon szíves köszönetünket.

— A Vasárnapi Ujság régebbi évfolyamai:

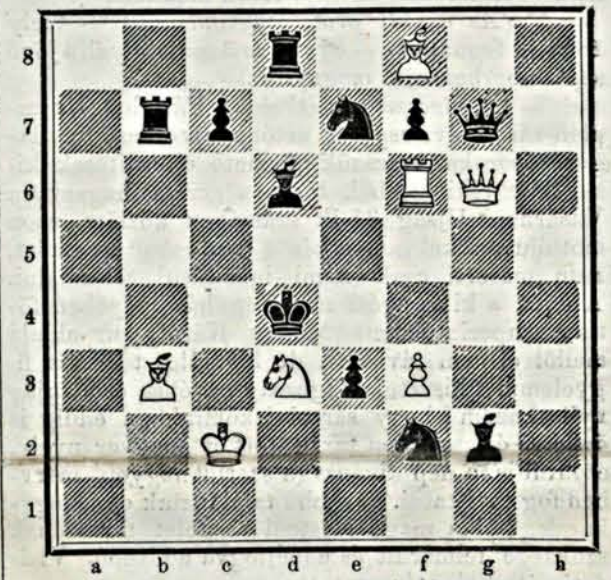
Eladó: A Vas. Ujság 1854—1862. évi mind a kilencz folyama minden hiány nélkül; 6 évi folyam bekötve, a többi kötetlen állapotban. Minden kötet 6 forint, összesen 54 ft. (A 9 kötet egy árván maradt szegény fiú öröksége, s ha vevője akad, a bejött pénz a gyermek isk.-látatására fog fordíttatni). Bővebb értesítésre ajánlkozik az árva gyámja Bory Sándor ur Alsó-Sztrégován (utolsó posta Szakal.)

Eladó: A Vas. Ujság 1856—57—58—59—60—62-ik évi, összesen 6 folyama, kemény borítékba kötve, egyenkint 7 ft-nyal, de csak együtt, összesen 42 ft-ért. — A rét-sági postán feladva utóvét mellélt a vevő részére bérmentelenül. Ráadásul az 1861. folyam első fele kötetlenül. Bővebb értesít Pityka Ferencz Alsó-Romhányban (utolsó posta Rétsg.)

SAKKJÁTEK.

192-ik sz. feladvány. — Zagya Imrétől (Debreczenben).

Sötét.

Világos.

Világos indul, s 3-ik lépésre matot mond.

A 187-dik számú feladvány megfajtése.

(Willmers Rudoltól.)

Világos. Sötét. Világos. A) Sötét.
1. Fg3—e5: Kd4—e5:A) 1. Kd4—d3
2. b2—b3 tetsz. sz. 2. Vb6—b3† Kd3—d2
3. Vb6—h6 tetsz. sz. 3. Vb3—c2† Kd2—e1
4. Vh6—e3†mat. 4. Vc2—e2†mat.

Helyesen fejtették meg. Deveszeren: Fülöp József. — Bucsanban: Tomka Kálmán — Kővágó-Örsön: Gold Samu. — Debreczenben: Zagya Imre. — Rimaszombaton: Róth Kálmán. — Egerben: Tilkovszky F. — Pesten: Cselkó György.

Rövid értesítések. Bucsan: T. K. Üdvözljük önt, mint ismét egy derék harcost zászlónk alatt. Sokan vannak, a kik feladványainkat megfajták, anélkül hogy jelentkeznének: de mi a találkozásnak annál inkább ör- vendünk, mert így az erősebbeket közelebből megismer- ni van alkalmunk. — Eger: A 188. sz. f. hibátlan. A 189-re nézve lapunk 33-ik számának. „Rövid értesítések” között találja ön a feleletet. Tallya: H. N. L. Az önmagukat megvizsgáljuk, addig is fogadjon köszönetünket.

TARTALOM.

Báró Eszterházy Pál (arckép). — Nizet Ferencz. Dobrow L. — Kirándulás a halastóhoz és a tengerszemhez a székesi Kárpátokban. — A gyufa vegytani tekintetben. Szabó Gyula. — Csaroda (közp.). Lelkesy T. — A jan- kovszki vízesés (képpel). Válfay Imre. — Mi jövedelmek még a legszárazabb években is? — Történelmi kaláztok. Lelkesy T. — Egyveleg. — Tárház: Egyház és iskola. — Ipar, gazdaság, kereskedelem. — Közintézetek, egyletek. — Balesetek, elemi csapások. — Mi újság? — Nemzeti színház. — Budai népszínház. — Szerkesztői mondanivaló. — Sakkjáték. — Heti naptár.

Felolós szerkesztő Pákh Albert. (Lak. magyar-utca 1. sz.)

36-ik szám.

Tizedik évi folyam.

Pest, september 6-án 1863.

Előfizetési feltételek 1863-dik évre: a Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok együtt: Egész évre 10 ft. Fél évre 5 ft. — Csupán Vasárnapi Ujság: Egész évre 6 ft. Fél évre 3 ft. — Csupán Politikai Ujdonságok: Egész évre 6 ft. Fél évre 3 ft.

Ferencz József, iskolatanító.

Egy 85 éves tisztes agastyánt vezetünk ismét a lapok közönsége elé, kinek mellé bár nem díszlik ragyogó érdemelek, sőt nevét talán helysége határán túl a szomszéd faluban sem ismerik — de ki mégis a ha- zára, egyházra, emberiségre nézve több va- lódi érdemet bir felmutatni, mint a világtól ünnepele sok hosszú című név.

Ezen férfiu, kit az ide mellékelt hiven sikerült kép ábrázol, Ferencz József, vizak- nai ref. orgonista-énekvezető és leánytanító. Született a magyarság kimeríthetlen aknája- ban, a szép Székelyföldön Erdővidéken Nagy- Baczonban 1778-ban. — Tanult Nagy-Enye- den, honnan 1804-ben hozatott Vizaknára, mostani hivatalába, melyet csaknem teljes 60 éven keresztül, oly buzgósá- gal viselt, hogy ha minden hiva- tati körben ily egyének állaná- nak, akkor a közügy gépezete vigan mozogna és a haza boldog volna. E hosszú időn keresztül tanított 745 leány-gyermekeket, — sőt ha ide számoljuk a fiukat is, minthogy az első években azok is keze alá jártak, — tanítványai számát fel lehet tenni 1000-re.

Mind ezek tőle tanulták a bölce- ség első elemét: olvasást, írást, vallást, számvetést és éneklést, — mert meg kell jegyezni, hogy az 1200 lelket számláló vizaknai egyháznak nem igen van oly tagja, ki a fennebbieket ne tudná.

Egész városunkban — így írja az ottani buzgó ref. lelkész, Herepei Károly ur — csak két, — nálánál is öregebb, ember van, kit nem ő tanított; első évi tanít- ványai közül pedig csak egy rend- kívül elgyengült öreg asszony van még életben. Hányember te- metését látta azóta a jó öreg! 2000-re megy azok száma, kiket mindenkor szépen csengő éneke- vel örökre elbucszutatott. Így ő két nemzedéknek volt nevelője, oktatója; — két nemzedéket ve- zetett a vallás és erkölcs útján s kísért az örök nyugalom helyére. Hiva- talában, még pedig oly csekély fizetés mel- lett — mit kiírnivalóban állatok — sok- kal pontosabb, mint városunk sok költségbe kerülő rosz órája, s mióta, — már 22 éve, — vele szolgálók, soha egy órát sem mu- lasztott el. Kivéven mintegy két heti gye-

gelkedését, mikor magamnak csaknem pa- rancsolólag kellett őt visszatartóztatnom. Már rég volt, de jól emlékszem, hogy akkor ezt mondta: „Clarissime, ha nem szolgál- hatok, meghalok;” mire én azt feleltem: „Nem úgy van, öreg ur, de ha nem kiméli magát, meghal, s akkor igazán nem szolgálhat.” Csak így tudtam rávenni, hogy egy kisnyugodal- mat vegyen magának.

Most már élte 86-ik évét számlálja, s oly egészséges és sokat győző, hogy ha az innen három orányira eső Szebenbe megy, hogy ott kevés vásárlását megtegye, utközben meg sem nyugszik, sőt még délire haza jó, még pedig gyalog, mert bár magam is több- ször hívtam szekeremre, elfogadni nem akarta.

FERENCZ JÓZSEF.

Emellett mindig csendes, egyaránt jókedélyű, mit Isten csak egy jól töltött élet jutalmául adhat. És itt meg kell őt ismertetnünk mint embert és családfőt. Az öreg urat — írja róla az említett lelkész ur — a tudósok közé nem számíthatni, — de mégis bírja azon bölceséget, melylyel sok nagy tudós nem

dicsekedhetik, mert ha igaz az, hogy minden tudomány végéig, az embert jóvá és meg- elégedetté tenni: ugy ezen ismeretlen sze- rény öreg a világ legnagyobb bölcei közé tartozik. Én nem láttam őt soha rendén ki- vül örvendeni, busolni, vagy haragudni, nem hallottam tőle soha egy panaszkodó, zugo- lodó, vagy békétlenkedő szót, s bár mi kedvetlenség érte, egész katekizmusa ebből állott: „Legyen meg O Szent Felségének ked- ves akarata.” Szereti is őt minden ember; minden asszonyt, bármily öreg legyen is, édes leányának szólít, s azok mint apjokat nézik.

Hivatala mellett az öreg ur maga idejé- ben jó gazda is volt. Még 1807-ben Vizakna város egyik előkelő családjába házassodva,

mind neje, mind saját szorgalma után szép jószághoz jutott, s egyike volt a legjobb gazdáknak. De 1836-ban neje meghalván, minden jószágát, számos marhát és pénzt két gyermeke közt ki- osztván, saját piacsori házából kivonulva, az iskola házába köl- tözött, s azóta ott él rideg magá- nyában, mint egy remete. Azon- ban a gazdaságot megszokva, azután is vett ki haszonbérbe föl- deket, s azokból szerzett jövedel- méből minden unokájának földe- ket vásárolt és ajándékozott. De már néhány éve ezzel is felha- gyott s csak apró tanítványaival való kedves bajlódásban tölti csendes egyformaságban életét.

Mióta forrón szeretett neje meghalt, semmiféle mulatságra, lakodalomba vagy keresztelőbe nem megy, sőt még gyermekei sem tudják megnyerni bármely ünnepélyes családi ebédre. De a halottas házhhoz, a legszegényebb emberhez is pontosan elmegy s a virasztókkal, itteni szokás szerint, halotti énekeket és szoltárokat énekelve, éjfélel tér haza. — Egyébiránt rendszeren este 8 óra- kor lefekszik, reggel, télen nyá- ron, 3 órakor felkel, imádkozik, szobáját kitakarítja s aztán rövid száru pi- pájára gyujtva s csendesen elmélkedve, várja a harangszót s kis tanítványai megjelené- sét. Így teldegélnék napjai zajtalan egyfor- maságban s valóságos philosophusi nyuga- lombban.

Végre még azt is megjegyezzük, hogy

HETI NAPTÁR.

Hó- és hetinap	Katholikus és Protestáns naptár	Görög-orosz naptár	Izraeliták naptára	Ó Nap- kel. del. nyug.	Hold- kel. del. nyug.
Augusztus—September		Aug. (6)	Elul		
30 Vasár	D 14 Orangyal D 13 Benő	18 F 13 Florus	15	6. p. m. 6. p.	6. p. 6. p.
31 Hétfő	Rajmund hitval. Paulin	19 Endre	16	5. 16 0 36 6 44 7 9	0 50 7 12
1 Kedd	Egyed, Verena	20 István	17	5. 17 0 18 6 42 7 36	1 42 8 37
2 Szerda	István, Kalista	21 Tádé	18	5. 19 59 59 6 40 8 7	2 38 9 41
3 Csüt.	Albert	22 Agathonik	19	5. 20 59 40 6 38 8 40	3 28 10 50
4 Péntek	Rozália szüz	23 Lupus vért.	20	5. 21 59 21 6 36 9 18	4 14 11 56
5 Szom.	Victorin püspök	24 Eutichius	21 50. Sabb.	5. 23 59 2 6 34 10 1	5 5 12 56
				5. 24 59 42 6 32 10 49	5 55 1 50

Holdnegyed: ☾ Utolsó negyed 5-én, 2 óra 26 percz reggel.

Teljes számú példányokkal csupán a Vasárnapi Ujságból szolgálhatunk még, a Politikai Ujdonságokból csak a folyó számtól kezdve.

Kiadó-tulajdonos Heckenast Gusztáv. — Nyomtatja Landerer és Heckenast, egyetem-utca 4. szám alatt Pesten, 1863.

ezen tisztas patriárcha, a két haza előtt *Iduna* név alatt ismeretes, testben és lélekben oly kedves, korán elhunyt költőnőnek, *Szász Pólinak*, Szász Károly első nejének, édes nagyatya.

Jó lélekkel kívánhatja mindenki, a ki e sorokat olvassa, velünk együtt: Tartsa meg Isten sokáig ezen szép öreget s adjon neki vésnapjaiban is minél több örömet s vigasztalást!

Mura felett...

(Tót népdal után)

Mura felett setét felhő,
Sohajtoz az esti szellő;
A virág is reszket, fázik,
Még a csillag sem sugárzik.
— A víz partján ül egy holló feketében,
Iszik, iszik nagy bujába':
Idegenben van a párja!

Messze, ott túl a Körösön,
Ott airdogál keszvesen;
Dolga sorja ott fog dogál,
De a lelke meg visszazáll —
— A víz partján ül egy holló feketében,
Iszik, iszik nagy bujába':
Idegenben van a párja!

... Kesereg a szép Anicza,
Édes anyja csinosítja,
Hosszu hajad fésüli fel,
Vigasztalja — könyveivel...
— A víz partján ül egy holló feketében,
Iszik, iszik nagy bujába':
Idegenben van a párja!

„Ne add lányom magad bunak,
Tüzd hajadra koszorudat,
Meg jön ő még az új óra:
Szög hajad lesz takarója!”
— A víz partján ül egy holló feketében,
Iszik, iszik nagy bujába':
Idegenben van a párja!

„Ne fond, anyám oly szorosan,
Siratom őt százszorosan —
Nem jön ő már soha ide,
Szög hajam sem őt fedi be...”
— A víz partján ül egy holló feketében,
Iszik, iszik nagy bujába':
Idegenben van a párja!

„Adom magam nehéz bunak,
Dobd el, anyám koszorudat:
Csak ő él az én szívemben,
— De a halál visz el engem...”
— A víz partján ül egy holló feketében,
Iszik, iszik nagy bujába':
Idegenben van a párja!

Szász Béla.

Közlemények Braziliából.

Irta Tóth Kálmán, braziliai vasúti mérnök.

Braziliába való utazásomra szánván el magamat, mind a tropikus éghajlat és állatvilág veszélyeivel, mind élvezeteivel eleve meg akartam ismerkedni, s azért minden megkapható művet, melyben ezen ország leírása foglaltatik, figyelmesen átolvastam. Azt hittem, hogy már most ismerem Braziliát.

De midőn a partra szállva, oly sok idegenszerűvel környezve láttam magamat, előkézletem dacára is úgy látszott nekem, mintha semmitsem olvastam volna ezen országról. Mert mindazon terjedelmes, illusztrált s nem illusztrált művekben sok érdekes olvasható, csak az nem, ami a mérsékelt éghajlatból érkezőre nézve meglepő.

Azért engedje meg az olvasó, hogy bár tollam a meghatározó benyomásokat oly éleken előtűntetni, mint azt a tárgy érdemléné, gyöngye: tapasztalataimnak itt egy kis vázlatát közölhessem.

Tapasztalásom szerint az utazás csak akkor kellemes, ha azt pénzzel bőven ellátva eszközölhetjük s ha az utazó kedve szerint maradhat vagy visszafordulhat, hol s merre akar.

En pénztárczámnak tölt voltával nem dicsékedhettem, azért is utazásaimat nem számíthatom életem zavartalan élvezetei közé.

Hazából egy időre eltávoztam, hogy külföldön oly műszaki ismereteket s tapasztalásokat szerezzek, melyeket egykor hazám szolgálatában felhasználhassak. Azért nem utazási s élvezési vágy, hanem csak czéлом határozott iránya birta, hogy Észak-Amerikát, mely mostani hadi állapotában szándékommak többé nem kedvezhetett, oda hagyva, egy unalmas tengeri utazásnak vessem magamat alá, hogy Braziliának műszaki s egyéb viszonyait tanulmányozzam.

Pénzösszegem, mint az a szerzetnél és meggazdálkodottnál közönségesen lenni szokott, csak mérsékelt vala, miért is a legolcsóbb alkalmatosságot t. i. vitorlahajót választottam.

Több angol s amerikai mérnök ajánlólevelei által Braziliában alkalmazásom biztosítva levén, munkához való kedvvel s jó reménységben Bostont s vele az Egyesült Államokat s a nagy csatatér odahagytam. Egy észak-amerikai bárkán szereztem magamnak helyet.

Bárkánk talán a világ legrosszabb hajója volt.

A hajótulajdonos mondta ugyan: „The is not a clipper, not a very fast sailing vessel, but a safe one.” (Hajóm nem clipper ugyan, nem is valami sebesen járó hajó, de — biztos) s valóban nem is volt clipper, sőt a kedvező szeleknél alkalmazni szokott vitorlát sem tudta vinni anélkül, hogy ne hajlott volna veszélyesen az oldalra.

Mint minden hosszú tengeri utazás, úgy a mienk is unalmasságában kitűnő volt.

Szerencsémre utazótársaim is valának, és pedig egy bostoni család s egy fiatal amerikai, mind művelt emberek, kiknek társalgási tehetsége a kellemetlen viszonyok által nem csokult.

A tengert gyakran meg szokták énekelni „nagyserű csendességében és mozgásában”, de meg kell vallanom, hogy sohasem bírtam ezen költői magasságra emelkedni és azt hiszem, hogy a legtöbb tengeri költő, tengeviselve, s a czukorsüveg nevezet, mely szorosan a bejárásnál álló szirtóriának kitűnő jobban meg lehetett itélni.

Utazásunk 61 napig tartott, ezek közül 9 napot a „szélszendek” övében (Doldrums) töltöttünk.

Az ugynevezett szélszendet nem kell szorosan venni, mert nem mulik el egy nap 5—6 zivatar nélkül, melyek szélvészszel s esőzáppal vannak összekötve, de nem sokáig tartanak. A tenger azért mindig erős mozgásban van, a hajó minden zivatar után a hullámok játéka, és nem kormányozható, mert a kormányának csak akkor van hatása, ha a hajó menésben van.

Hogy a levegőben ellentállás eszközöltessek, és a hajóra káros taszítások mérsékeltesse, minden vitorla kiterjesztetik. Ezek az árbocokozok lazán leögnak, és a hajónak emelkedésénél és leszállásánál rendes zörejt okoznak, mely annak, a ki azt több ideig hallotta, feledhetlen marad.

Ezen szórványos (sporadicus) szélrohalmok a hajót a Doldrum-okban ide s tova ütik, míg az végtére a Passat-szelek (Tradewinds) tájékaéhoz közeledik, hol az óhajtott szelek először igen gyengék, de a doldrumoktól távolsággal erőben növekednek.

Nekünk a Doldrumokban a sors 9 napi ugynevezett veszteglést (csendes fekvést) határozott, de nem ritkaság, hogy némely hajók 40 napig is vesztegleni kénytelenek.

Olvadás majdnem az egyedüli foglalatosság. A földélen való időnkinti fel- s alájárás egészségi szempontból szükséges, de

csak egy házfedelen való sétálással hasonlítható össze. Halászatban nem voltunk szerencsések; a delfinek és czápák, melyek hajónkat követték, régi praktikusok lehettek, mert mindig sikerült nekik a csaléltet a horogról leenni anélkül, hogy rajta megakadtak volna. A szigonyvetés hasonlóképp nem sikerült s így csak a társalgásra voltunk szorítkozva.

Végre egyik napon a napállás vizsgálatát befejezván, kormányosunk oda nyilatkozott, hogy ha a szél ily kedvező marad, a bekövetkező reggelre a *Cabo Frio*-féle világító jelt megláthatandjuk. Csakugyan reggel 4 órakor egy világító pontot mutattak nekünk mintegy 15 fokra a láthatár felett, melyet könnyen csillagnak lehetett volna nézni, mi azonban a forró óhajtott világító háznak volt jele.

Virradatkor a *Cabo* meredek formái tisztábban feltűntek, végre a száraz földnek ágasbogas hegylánczai, a *Serra do Mar*, láthatókká lettek. Mindenki a látesőt szemére tartva, sikeretlenül törekedett részleteket megkülönböztetni. Csak a körvonalak mutattak egy még soha nem látott szakadozott rajzot, mely bizonynyal fákult származott, melyek erős egyenes törzsökön emelkedve laposan terjesztik szét tetejüket, — ezek pálmák lehettek. Gyorsan közeledtünk a száraz felé; délben már mintegy 30 tengeri mérföldnyire a *rio-janeirói* kikötőbe való bejárást láthattuk, mely a meredek, 1200 lábnyi magasságu *Pao d'Assucar* (Cukorsüveg) nevű köszirtjével eltéveszthetlen.

Reményünk, hogy még ezen estén a kikötőben horgonyozhatunk, megsemmisült, mert a szél megszüntével a hajó a gyenge szélrohamok ellen csak lassan haladt.

Következő reggel azonban azon élvezetben részesültünk, hogy az egész partot a felkelő nap sugaraiban láthattuk. Oly látvány, melyet leírni lehetetlen; legfőkébb a formák leírása lehetséges, de a színezetet a képzelőtehetségre kell bízni.

Déli-Braziliának partja széthasadt gránitból áll, a formák óriásiak, meredek és élesek, a tekeforma leggyakrabban van képviselve, s a czukorsüveg nevezet, mely szorosan a bejárásnál álló szirtóriának kitűnő tetésül adatott, a Rio-Janeiro körüli sziklakat is megilleti. A tengerből emelkedő, többnyire össze nem függő hegyek, 1000—3000 lábnyi magasságnak, míg a tenger-öbölnek hátterét a *Serra do Mar*-nak 7500 láb magasságu Orgona hegyei (*Serra dos Orgaos*) képezik. A hegylejtők melegövi növényekkel bujban be vannak növe, az előtérben pedig a sötétkék tenger simul el. A három tengeri mérföld szélességű bejárást az egyik felén a Czukorsüveg, a másikán egy szikla-kiszökésen álló erőd, *Sancta Cruz* őrzi. Ezt elhagyva, tündérvilágban érzi magát az utazó. Alig hihet az ember szemének és alig képes a táj nagyszerűségét felfogni.

A vidék pompás látványától elragadtatva, megérkezésem első napját egészen annak élvezésére áldoztam fel, s a vidék nézésébe elmerülve, a hajót a rendőri engedély dacára nem hagytam el. Ezen áldozat nagyságát csak az képzelheti, ki mint nem tengevisz, egy hosszú tengeri utazáson átesett s dacára erős dohánys voltának, 10 napot szivarozás nélkül volt kénytelen töltöni, s most ebből vágyának kielégítését még egy nappal önként elhalasztja. A következő nap a szárazra szálltam ki, még pedig, kiterjedésre nézve egyik legnagyobb birodalomnak fővárosába, *Rio-Janeiróba*.

Valamint a természet melegövi ékessége meglepi az érkezőt, úgy ezen ország városaiban is idegennek s ugyszólván kiabándultnak érzi magát az ember. A portugallok,

kik Rio-Janeirót építették, hazájok városait vették mintául, azért e város nemcsak a portugál városok, de még az éghajlati viszonyok hátrányait is egyesíti. Rio-Janeiro utcaí keskenyek s a hűsítő tengeri szellők bejuthatását akadályozzák. A házak a sűpredék és szemét-lerakásra szükséges helyek nélkül építvők, azért az utcavégek különösen rondák.

Kiszállásom napja szombatra esett, mely itt a koldusok napja. Alkalmam volt ezeket gyalog, lóháton, kocsikban s gyaloghintókban (kólyákban) rabszolgák által hordva, az utcákon koldulva láthatni. Efféle koldusok hevertek az utcasarokokon s templomajtók-nál, betegségtől feldagadt lábaikat mutogatva. E szomorú látványtól egy csoport néger-rabszolgák által vonattam el. Kik kávészakokat hordozva fejökön, egyhangu afrikai énekekkel könnyítették járásukat. Néger-rabszolgák fel- s alá jártak az utcákon, s különféle, előttem tökéletesen ismeretlen gyümölcsöket ajánlottak, kiabálásokkal kísérve. Sok látnivaló volt s minden ismeretlen előttem.

A *Rua do Ouvidor* s *Rua dos Ourives* a legdíszesebb és legnépesebb utcák. Gazdag franczia s angol gyártmányok kirakatai egymás mellé sorozva, nem érdeklik az idegent annyira, mint a belföldi készítmények, t. i. a tollvirágok s természetes ritkaságok, kerekedőnek kirakatai. A belföldi madarak tolaiból t. i. a természetes virágoknak legpompásabb utánzásai készítettnek. Semmi gyémánt, ékszer sem vetélkedhetik egy kolibri-tollakból készített fejdísz pompájával. Smaragdok s arany vörös bogarak szintén alkalmaztatnak, s szárnyfedelek viráglevelek gyanánt használtatnak.

Hasonló érdeklél nézi az utazó a természeti táruk gyűjteményét. Mindennemű szép, nagy s undorító rovarok, hernyók, csuszómászók, jaguárok, párdúcok, s az indiánok fegyverei s ékszerai stb. vannak itt kiállítva. Mindezt már talán szebb példányokban is láttuk valamely európai múzeumban, de itt még azon érzés is hozzájárul, hogy azon országban vagyunk, hol ezek honosak s lehetséges, hogy maholnap a mutogatott állatokkal még dolgunk is lehet. A város azon része, mely a kikötőhöz legközelebb van, az üzletek helye. Mesteremberek s a szegényebb osztály itt lakik, kereskedők rakhelyei s irodái itt vannak. A vagyonszemből osztályok lakásai a környék dombjain, a tengerparton s az öböl tulsó részén fekvő *Niteroy*, *Praia Grande* és *St. Domingo* nevű gyarmatokban vannak szétszórva.

Nem kell említenem, hogy az európaiak lakását a braziliától könnyen meg lehet különböztetni. Az ottbéli tarkán festett s nehézkes díszítményekkel ellátott házat a kertbe állítja, mely inkább temetőhöz, mint pihenő helyhez hasonlít, szobrot szobor mellé, öntött vasból készített oroszlánt, Napoleont kalappal a hóna alatt, egy szarvas, vagy Venus mellé stb. állít, csak fákat nem láthatni. Dacára annak még sem sikerül a braziliáknak a vidék szépségét elrontani, s házaik a gyönyörű környezetben még itt-ott szépek is. Alig voltam itt egy pár napig, midőn az Egyesült Államok megbízott miniszterétől meghíva, Petropolisba mentem, hol vendégszerető házában 14 napig tartózkodtam.

Petropolis egy, a Serra da Estrella nevezetű, 3000 láb magasságu hegylánczon fekvő kis helység, mely a braziliai császárnak, s több gazdag családnak nyári lakhelye, kik ott szép s nem szép villákat bírnak. Gyönyörű kirándulás esik ide Rio-Janeiróból. Délután 1 órakor elhagyja az ember a várost gőzösön, mely 2 óra hosszat erdős és

mivelt szigetek közt az öblön keresztül jár. A gőzös *Mauá* nevű állomásnál kiköt, hol egy vonat készen áll, az utazókat egy félóra menet után a Serra tövéhez vinni. Itt a vasutat elhagyva, ösvényekkel húzott kényelmes kocsikban, s az itt kezdődő *Estrada do Industria e Uniao* országúton Petropolisnak tartunk. Ezen országutat az angolok építették, s innen egészen a *Minas Geraes* tartományba húzódik. Egy európai út sincs jobban építve s oly jó karban tartva. A legyőzendő nehézségek igen nagyok voltak, s kiállítás, be kell vallani, remekmű.

A szakavatlanok is sok évet nyujt a természet, mert az országot sok kanyarulatában borzasztó mélységeket kerül, s magasan emelkedő nagy virágú zsirnövényekkel s parasitokkal benőtt függőleges sziklafalak hosszakban vonul felfelé. — A mélységből öserdei fák s sötétzöld pálmák nyulnak fel s a kisebb fákhöz kötelekkel látszanak erősítve lenni; ezek felfutó növények, melyek a fákat beborítják, s melyek indiái gyakran a láb vastagságra is nőnek. Helyenkint a fák mohal vannak borítva, mely 30 lábnyi hosszú tekercsekben lóg le. — Minden kanyarulatnál új szépség mutatkozik; a völgyben a rio-janeirói hegylánczokkal kerített tengeröböl tűnik fel, s azon túl a végtelen oceán síkja terül el.

Hét órakor este Petropolisba érkezünk. A házak a völgyekben elszórva építvők, a helység egyszerre nem tekinthető át, de számtalan kedves pont látható. Az itteni hűvös éjszakák miatt sok család a meleg időszak alatt itt lakik.

Érdektelen volna, minden csekélyebb körülményt az olvasóval közölni. Csak röviden érintem, hogy azonnal a Dom Pedro secondo vasutnál alkalmaztatam, s az ország valódi belsejébe kellett mennem, s most már egy esztendőnél több, hogy a Rio-Janeiro, Minas Geraes s St. Paulo tartományokat ismerem s némileg jogosítva érzem magamat ez országról, népeiről s szokásairól véleményem mondani.

Braziliának népessége arczszíne nézve igen különböző. Azt mondják, hogy 2/3-a színes. Határozottan következő fajták jönek itt elő: a fehérek, kik csak európaiak által képviseltetnek; a braziliaiak nem vétethetnek teljes bizonyossággal azoknak, mert fehér társasággal vegyítve, a braziliai családban egyszerre fekete vagy barna unokahugot vagy nénet találhatni. Az afrikai partokról jövő fekete a fehérnek ellentéte, s arczalakja szerint igen különböző. Köztök a Minas-néger, mind pompás természetére s izmos alkátára, mind magasabb szellemi képességére nézve a legkitűnőbb; eredetileg mohamed vallásuk levén, ruháztatják keletre emlékeztet. Az erős férfiak kávé s teherhordásra, a nők, kik között egyik sem kisebb, mint 5 1/2 láb, *quitanderasnak* (gyümölcsárosoknak) használtatnak.

Chinaiakat nagy számban hoztak át Braziliába, velők a thea-tenyésztést megkezdendők; most ezek itt letelepedtek s halászatot űznek.

Az őslakóval — az indiánnal — mindig ellenségesen bántak a braziliaiak, s azért kevés kivétellel, a terjedő műveltség előtt ez még mindig visszavonul. Imitt-amott mégis oly szelidek és békések, hogy a telepeket nem háborítják.

Ezen fajták keveréke képezi azután a népet, mely magát braziliáknak nevezi; s többnyire leszármazásának erkölcselenségét veszi fel magába.

A szabad mulatt, mestiz, quadron s a mint még a fajkeverés fokozatait nevezni szokták, inkább megveti s gyűlöli a szerencsen rabszolgát, mint a bennszülött fejr fajt.

1850. óta a rabszolgák bevétele be van tiltva, s azt hiszik, hogy 20 év alatt a rabszolgaságnak vége lesz, részint mert a rabszolgá-népségekben a születések ritkábbak, mint a halálesetek, részint mert sokan közülök megváltják magukat. A nagy halandóság a rabszolgák elhagyott állapotából eredhet. A rabszolgának nincsen hazája, családi élete, vagyona. Férfj és nő, anya s gyermek, különböző tulajdonosoknak eladva, örökre elválasztatnak, mint azt épen a tulajdonos anyagi haszna kíváratossá teszi. A megváltás többnyire az európaiak közbenjárásával tétetik lehetségessé. Természetesen a kiváltást eszközölő személyétől függ, hogy ez hasznosító üzletből, vagy emberszeretetből eredő tett legyen. A rabszolgát megvenni s felszabadító papírjait mindaddig szokták a kiváltók maguknál tartani, míg a kiszabadulandó az összeget, többnyire a vételár kamatjaival, leszolgálta. Az észak-amerikaiak azt állítják, hogy oly rabszolgák is vannak, kik kiszabadulásukat nem ohajtják; én ilyen nem akadtam.

A rabszolga könnyű munkára egy óra 30—40 osztrák értékű forintot tevő árért béreltetik ki. Vasutunk alagut munkálatai. nál ezek a tulajdonosoktól 2 ft.—2 ft. 50 o. ékrért fogadtatnak ki. A tulajdonos rabszolgáját olcsó s goromba ruhával, s lehetőleg egyszerű étellel látja el. (*Carne seca*, aszalt hus, Monte video s Buenos Ayresből, *feijao*, bab s *farinha*, lisztmemű a Mandico növényből, melyből a sago-féle kereskedési czikk, *clapiocca* készítettik.) A rabszolga bevitel megszüntetése előtt a bánásmód különböző volt. Midőn egy rész úgy vélekedett, hogy mérsékelt munkával a rabszolgát élethosszant használhatónak kell fenntartani; a másik rész hasznosítóbb elvet követvén, rabszolgáit néhány év alatt agyondolgoztatta s azután újakat vett.

A szabad bennszülött, akár gazdag, akár szegény, átlagosan egyenlőképen él. Az angolok és hollandok által Kelet- s Nyugat-Indiából hozott melegövi comfort, mely az éghajlat kellemetlenségeit mérsékelni segíti, a braziliaiak előtt ismeretlen. A házak leggyorszerűbben építvők s butorozvák, a falak rekeszfalakból állanak, melyek bambusznádtonással vannak fűdve s agyaggal bemázolva. Fölötte egy üres cseréppel fedett fűdészek emeltetik. A menyezett egészen hiányzik. Hogy efféle lakások mintegy a férgek számára vannak készítve, tudnivaló. A falak s pallózatok a hangyáknak, a gyíkoknak, skorpióknak és skolopendrának a legkényelmesebb lakhelyül szolgálnak, míg a patkányok a föld alatt ütik fel székhelyüket. Azért nem is lehet csodálni, hogy egy braziliai salonban az egyik szobasarkokból a másikba élő hangya-utat láthatni; nem szokták kiirtani, mert ezek a gyíkokkal együtt a tisztítási munkákat szokták eszközölni. Az ur itt a rabszolgáival egyenlő élelemszerezéssel, mely többnyire *carne secca*-ból, *farinhá*-ból, *feijao*-ból, néha friss húsól és tőkehalból áll. Ebéd után naponkint *quiava geleé* s gyümölcsök szolgáltatnak. Fekete kávé naponkint háromszor jó elő, reggel a felkelésnél, a reggelhez s ebéd után, sokan azonban a belföldi theának (maté) adják az előnyt, mely kókuszdió serlegről náddal szívatik. Még egy pár esztendő előtt affectation tartották evőeszközzel enni. A kenyér is csak az újabb kor behozatala.

A nők, kiket igen ritkán láthatni, általában nem csinosak. Többnyire igen éles arczvonásaik vannak; s minthogy már 13 éves korukban férjhez mennek, igen hamar elvirágoznak, s ifjúságok frissességét elvesztvén, vagy Xantippe-féle arczokat kapnak, melyekben minden szenvedély ki van fejezve.

vagy kifejezéstelen bazsarózsa-féle képekké nőik ki magukat. Nevelésük francia, de felületes, beszélnek e nyelvet, zongoráznak, énekelnek, természetesen többnyire rosszul, s nem tudnak érdekesen beszélni. Rendesen egész ékszerkirakatot tesznek magukra s szeretik az ismeretes flanel-darabot s a rizs-port használni. A napsugaraik ellen edzettek, mert többnyire hajdon föl s napernyő nélkül járnak. E részben a brazilaiak leányaikról kimelöbben gondolkoznak, mint az angolokról, kikről azt szokták mondani „csak a veszett kutya s az angol jár az utcának naptól süített oldalán.”

Az uralkodó vallás a r. kath. levén, gyakran, sokkal gyakrabban, mint nálunk, nagy processiókat láthatni, melyek előttünk szokatlan fátyla-fénnyel s rakéták ropogásával kísértetnek, katonai díszmenetek is vannak velök összekötésben. Nagyobb ünnepek alkalmával a templomok belseje különös fényűzéssel világítatik ki, melynek költségei árverések által fedeztetnek. Az árverések napja s órája hírlapok útján hirdetik, s akkor a magányosoktól befolyt adakozások mint: mindenféle szárnyas madarak, ananászok s más drágább gyümölcsök, sorsjegyek s egyéb legkülönbözőbb ajándékok árverés útján adatnak el.

Vajjon itt az éghajlati viszonyok kellemeteseke-e, vagy nem? azt nehéz megítélni. Részemről a nyarat majdnem tűrhetlennek tartom; vannak, kik nem panaszkodnak ellene. E részben csak a hőmérő lehet részrehajlatlan. A hőmérséklet változása az árnyékban + 15° és 36° + Réaumur közt változik. Megjegyzendő, hogy nem a száraz meleg a legterhesebb, hanem az, midőn a nap ködrétegre süt s az egész természet mintegy gőzfürdőben látszik állani.

A nyári esőszak novemberben kezdődik s april végével vagy május derekán végződik. Az esőszak kezdetét gyakori esőszakadások, zivatarok s égháborúk jellemzik. Lassankint az égháborúk ereje fogy, míg végre a rendes esők beállanak, melyek azután 8 s több napig szakadatlanul tartanak, anélkül, hogy a levegőt hűsíteniék. Január hóban közönségesen egy két hetes száraz időszak következik, mire megint a rendes esők folyamata áll be. A meleg idő véghónapjai a sárgaláz időszak, mely azonban néhány esztendő óta gyöngébben mutatkozik.

A brazilaiak mindenestre azon évszak, melyben semmire sem panaszkodhatnak. Az éjszakák frissítő hűsek, a napok nem túlságosan melegek, az ég 2–3 hónapig tiszta és

felhőtlen. Ez a gyümölcsök ideje, mert, a mint csodálkozásomra tapasztaltam, az eső időszakban csak ananászt s néhány iztelen gyümölcsöt, vagy a jobbakat csak iszonyu áron kaphatni. Az annanász darabja 10–15 forintba kerül. A mangosz a déli gyümölcsök legjobbika s baraczk nagyságú 1 forintba, a dinnyének darabja 2 forintba kerül, s Pesten 10 krajczárért sem kelne el. A narancsok már novemberben eltűnnek a piacról s csak aprilban kaphatók megint.

A földmívelés, mely kiválólag kávé, cukor-, pamut- s rizs-termesztésben áll, igen alant foku. Földmívelési eszközök igen nehezen találunk alkalmazást, s nevetni kell azon római földmívelő és kézi eszközök fellett, melyek itt még használatban vannak, s Herculanumból régiségi ritkaság végett gyűjtetnek. Az észak-amerikaiak Rio-ban egy nagy helyiségben különféle gépeket állítottak fel, melyekkel bizonyosan 50-szer többet teljesíthetnek, mint az itteni eszközökkel. Bámulva nézi a fazendero ezen látszólag kombinált készületeket, de nem veszi

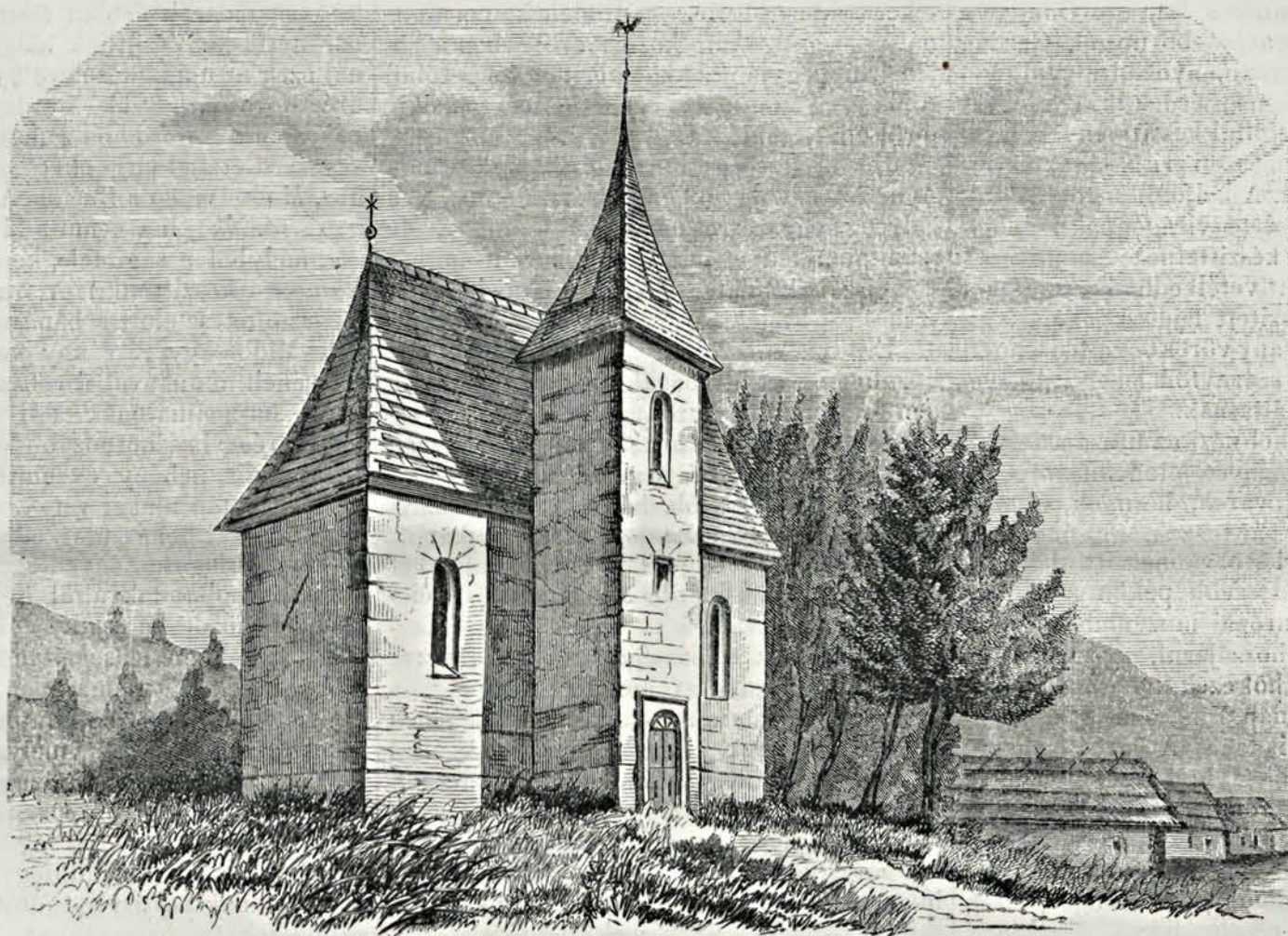
szenvédeyes vadásznak kell lenni, ki egynél több vadászatra megy. Az erdőben minden lépés küzdelembe kerül. A felfutó növényeket, előbb keresztül kell vágni s vigyázó körültekintéssel kell meggyőződni, hogy földre, ne pedig kigyóra lépünk, melyek igen is számosak. Az ugyis ijedős vadat az elkerülhetlen nesz hamar elűzi s így az es erdőben töltött egész napi fáradság után semmi a jutalom, még vadat sem látunk, de annál több mérges kigyót, s este a szolgál egy óra hosszant mindazon férgek kivágásával foglalkozhatik, melyek a testünkre ragadtak.

Varbócz.

(Tornamegyében)

A tér tartalmára nézve kicsiny, de a természet mindennemű áldásaival bőven megajándékozott Tornamegyében fekszik Varbócz helysége, melynek tértárgysága a Láci pusztáival együtt 1770 hold. Magyar lakosainak száma 489 reformatus és 56 katolikus; ez utóbbiak a tornaujfalusi lelkészhez tartoznak, míg a reformatusok falujokban anyateplommal bírnak, melynek rajzát a mellékelt képen mutatjuk be tisztelt olvasóinknak. Hogy a község lakói egykor mind katolikusok voltak, kétségtelen; a reformatio korszakában azonban elszakadván a lakosság legnagyobb része a kath. vallástól, a templomot is megtartották s maig-

lan dicsérik benne a föld és ég teremtményét. Varbócz Szendrőhöz közel fekvén, sokszor nyugtalanított azon ellenséges csapatoktól, melyek Szendrő vára s Miskolcz felé húzódtak. . . 1241-ben a Miskolcz felé vonult s a mohi pusztán csatára kelt tatárseregek, majd később Hunyady János és Hollós Mátyás dicső kormánya alatt a csehek, kik Putnok, Vadna, Galgócz és Szepsiben megfészelték magukat s kiknek Giskra, Telephus, Komoróczy és Valgatha nevű vezetőik rablómódra zsaroltak e vidéken, sok kárt okoztak Varbócznak; majd *Bebek György* zaklatta azt, ki Kassától fogva több vár birtokosa volt s kinek neje a hőselektű Báthori Zsófia, a közelfekvő Szádvár várába zárta magát s elszántan védő innen távollévő férje birtokát, midőn Svendi Lázár császári hadvezér megtámadá és ostromlászta. 1605-ben Boockay, majd Bethlen és Rákóczy kurucz seregei kalandoztak Varbócz körül s mindannyian zaklatták, Miskolcz, Szendrő, Putnok s Torna várak közt, melyek nevezetes szerepet játszottak honunk történelmében, levén helyezve Varbócz. . . De

A varbóczy ref. templom. — (Miskolczy Gy. rajza után.)

meg, mert gazdasága nélkül is boldogul, mint eddig. Az eke tökéletesen ismeretlen s a talicska a vasut építésekkel hozott be. A négerék a megtelt talicskákat fejkön akarták vinni, míg az egy kerék czélgját megmagyarázták nekik. A földek nem trágyáztatnak.

Megjegyzendő, hogy földadót itt nincs, hanem az államköltség a Braziliában készített kézművekre kivetett magas ki-s bevétel váma által fedeztetik. Ezen egyszerű nemzetgazdasági rendszabály folytán, melynek bibijét még senki sem találhatta ki, a termővé tett földekbe senki sem fektet értéket. Ha tehát egy kávé-ültetvényben a fák kihaltak, s a föld egészen ki van szíva, tovább mennek az ültetéssel s a régi ültetvényt magárahagyják. A közel fekvő domblánc és erdejét leégetik, s bele kávé ültetnek. Így halad a mívelés előre, mint egy pusztító angyal, mögötte kopár dombokat hagyva, melyeken még az ösvérek sem találunk elegendő táplálékot.

A vadászt sem nagy élvezetek várják itt. Vad elég van, de nehezen található. Igen

ki a történelemben nem gyönyörködik, az életet találhat azon nektárban, melyet Varbócz lejtős helyei teremnek, s mely kedves ízére, főképp különös jó zamatjára nézve az országsterzte híres neszmélyi, somlyói és szerednyi boroknál éppen nem alábbvaló.

Lehoczky Tivadar.

A csopaki kastély.

(A Balaton partján.)

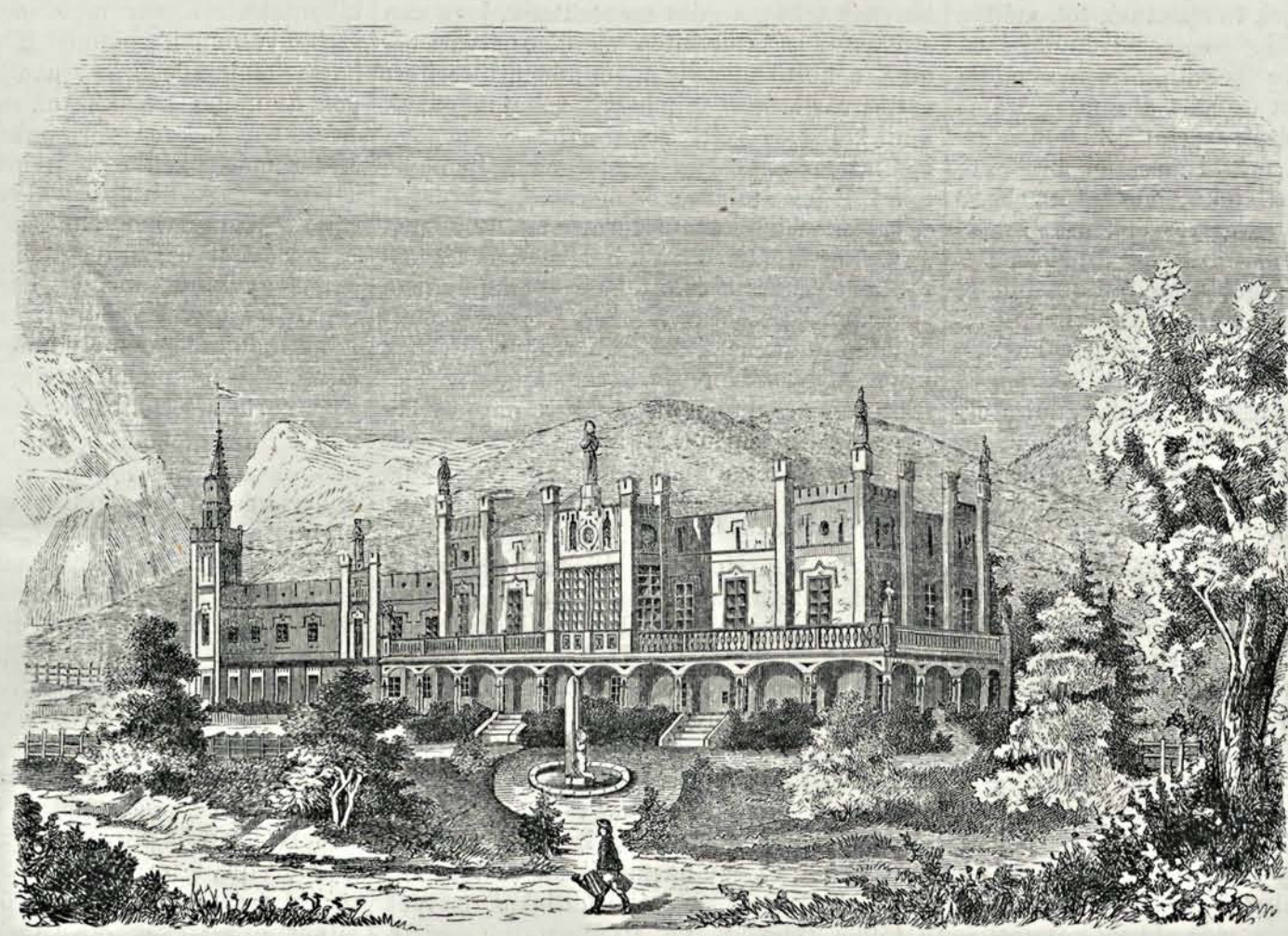
A Veszprémből Balaton-Füredre vezető új országúton, mely a két helyet az előbbi utnál egy órával hozta közelebb egymáshoz, legelőbb is Felső-Örsre jutunk, Zalamegyének ez oldalon első helységébe. Itt az utast — írja egy kezünk között levő terjedelmesebb utirajz *) — már régebb s legújabb szőlőültetvények üdvözlők.

Felső-Örs régi telep — némelyek Örs vezértől származtatják, de okmányilag Mike vagy Miske mesterig vihető föl eredete, kinek fiait tán e tájt, mely Kővágó-Örsnek is nevezetett, maguk közt fölosztván, három helységnek adtak eredetet, u. m. Felső-, Alsó-Örsnek és Lovasnak. — Felső-Örsnek szép jövedelmű, sz. Magdolnáról címzett prépostsága van, melyet az Örs-ivadék egyik tagja alapított, s most a Bathány-család adományozza. Templomát Mórocz Dániel közbirtokos ur szorgalmas régészeti kutatásai következtében az 1207-dik és 1228-ik évi időkben épültnek állítja. Négyoszlopra vágott idevaló termésköböl épült tornya világos nyomait mutatja egy tisztas időkornak, főleg a két keskeny ablak között levő nagyobb ablak, mely félkörívetű s két köoszlop által, melyeket, ha jól emlékszem, kigyók körülönnak — három részre osztatik. Legérdekesebb köportáléja, melyen az oszlopfejek már hiányos alakokat mutatnak, s melynek csücsíve helyét egy czimer képezi, s ezen egy kezét áldásra emelő püspöksüvegcső fölé látható, kinek másik kezében görbe pásztori bot van, a mellette levő két segéd pedig az áldásra mintegy meghajolni látszik. — A templom főhajójának s a presbyteriumnak csücsívetete kereszt-gerincezett, s így ujabbkorának tartatik, míg a félkörbe végződő apsis kora román építészetre mutat. (Mindezekről bővebben szól az Arch. közl. II. kötete 207. lapján.)

Innét a szabálytalanul épült házak közül kijutván, egy szép völgybe ereszkedünk, hon-

*) „Dunántúli rajzok.” Jancsik Edéltől (Meg fog jelenni a „Magyar Ember Könyvtár” III-ik kötetében) — Szerk.

nét két hegyesücs között meglepőleg a Balaton sima tükkrét pillantván meg, sajátos örömlévezetést érez az — ki e tájon legelősször utazik. Mert hisz megpillantottuk az ország büszkeségét — a magyar kis tengert. A lejtőn elérve, a láthatár mindig tágul. Balról egy hegyormon Alsó-Örs reform. egyházával — míg mindig közelebb érjük a Balaton mellett fekvő dűsfüvű réteket, s a lejtőn emelkedő, s bő szürettel kínálkozó szőlőket. Lovas kised, alig 200 lélekkel bíró helysége, mely nagyrészt a veszprémi káptalané, átrobognán — hol Mike mester lovait tartá hajdanában — *Palaznakra* érünk, hol a vidék legjobb borát szűrik. De jóságra, zamatra nézve nem sokat enged a mintegy kis óranegyedre eső *Csopak* falu bortermelelése. S ime itt a szőlőmívelés az egész hegyeséget mintegy elárasztja Kőves, Arács, s Balatonfüred határán, melyek mintegy láncolatot képeznek Lovastól kezdve, úgy hogy ha valahol, itt igazán a bor hazájában találhatjuk magát minden idegen, kik ide a pályán s Kisfaludy gözönső mind sűrűbben

A csopaki kastély. (A Balaton partján.)

érkeznek. A lég is enyhébb levén, a növényzet itt tavaszkor mintegy két héttel előbbre van, mint Veszprémben.

E hegylánc minden emelkedett dombján egy-egy csinos nyári lak diszlik, úgy hogy ezek összege mintegy hegyi várost képezni látszik, hol a fürdői és szüreti időben nem ritkaság egy-egy vigadozó vendégek kört találhatni. A Balaton fölött lebegő köd, a változatos alaku hegyek, a nyájas égboltozat, a felhők képei, színeik varázshatalma, a tükörfényű tó síksága, az időnkint szelek által fölkorbácsolt hullámok moraja, a sötétlő erdők — a virító szőlő-ültetvények, a vörös talajban diszló vetemények, végre a láttér végtelensége, mind elősegítik a balatonmelléki éden báját.

Mindezen nyaralók fejedelme gyanánt tiünik fel a Csopakon Ránolder János veszprémi püspöknek mintegy három év előtt emelt pompás nyaralója. Rápillantván, azonnal észreveszszük, hogy e magas főpap műizlése számos utazása által nem mindennapivá lón. Ezen épület által építészeti és az egész vidék izlésének fejlődéséhez, a művé-

szek pártolásához, de leginkább a szegénységgel küzdő népség fölségélyezéséhez kívánt hozzájárulni. E főuri nyaralóban azonban a kényelmen kívül vallásra buzdító jelvényekkel is találkozunk. Czimer gyanánt homlokzatán arany kereszt ragyog. Hazánk sz. királyainak, védasszonyának, a magas birtokos védszentje, s a tűzvészben segélyző sz. bajnok, végre mindenféle őrzőangyalok fehérkő szobrai intik a szemlélőt, hogy az ember nemcsak e hon és föld lakója, hanem hogy égfelé emelkedik a mi jövendőnk, s hogy erről még élvezeteink középtt sem szabad megfeledkeznünk. Buzgón imádkozhatni csinos kápolnájában, a teremts szépségén gyönyörbe merülhetünk az épület végén emelkedő torony erkélyén.

A nyaraló előtti téren nemes virágosportozatok között egy ugróút vizsugariban látjuk a napsugarak ragyogó szivárványos színeit, míg alatta és mögötte a legválogatottabb szőlőfajok dúslombozatu rendjei francia kezelési modorban legdusabb gyümölcsözéssel jutalmazták az Ur szőleijében is buzgó főpap számos költségeit. E szőlő- s borkezelés jeleségéről szól a londoni iparkiallításról szóló külföldi lapok tudósításai, ezt örökíti az attól nyert érem, s mig műizlését a veszprémi nőnövelde s ezen épület hirdeti, tudományáról kiadott szellemi művei tesznek tanúságot. El lehet mondani, hogy ő apostol nemcsak az Ur szőleijében, hanem mintagazdaságában is.

Az ellenségek ellenségei.

Természeti életkép.

Nem hiában vallja magát az ember a teremts remekének, mert észszel és erős akarral minden más állatot, annál inkább minden növényt és ásványt, szóval, a nagy természetnek bármely szülöttjét a maga uralma alá hódíthatja. Alig van már a nagy világnak oly rejtkehelye, hova az emberi nem el nem jutott volna. Igaz, hogy néha ezen munkájában egyszerű akadályokkal kell küzdenie, hanem észszel és kitartással, s ezenkívül testének idomítható hajlékony alkatával mindenre képes, mi észszeren lehetséges; megmutatta azt azzal, hogy valamin a jégheideg sarkvidéken, úgy a forró égőv alatt is meg tudott telepedni, s meghonosodni.

Nem csoda tehát, ha az ember észszel, de öntudatlanul is a világ urának tartja magát. De ezen öntudatban néha elbizakodik, és minden teremtményt csak azon viszonyból ítél meg, melylyel tulajdon személyéhez áll, s így valamely állatnak vagy

növénynek hasznos vagy káros voltát oda magyarázza, hogy az neki (az embernek) hasznos hoz, vagy kárt okoz.

Ezen szempontból az állatokat és növényeket, sőt az ásványokat is két felé osztályozza: *hasznosokra és károsokra*. E felosztás pedig vajmi hiányos, sőt a természet nagy összességében nem is létezik. Fejtessük ezt bővebben. Mellőzve mostanra az ásvány-országot, melynek azonban minden szerves lényekre sok és fontos befolyása van, nézzük egyelőre a növények és állatok összes számát. Az eddigelé ismert és meghatározott növények száma 80,000-re tétetik, de több ezerre menő növények a füvészek gyűjteményeiben még meghatározatlanul, még névtelenül hevernek, úgy, hogy az eddig fölfedezett növények összes számát bátran száz-ezerre tehetni. De ha meggondoljuk, hogy roppant nagy földterületek Észak- és Dél-Amerikában, Közép-Afrikában és Ausztráliában, ugyszintén Ázsiában is még eddig embernyomot nem láttak, vagy legalább növénytanilag megvizsgálva nincsenek; továbbá, hogy még Európában is évenként újabb és újabb fajok földöztenek föl, méltán lehet az egész világ összes növényfajainak számát 150,000-re becsülni. — Az eddig néven megnevezett és leirt állatfajok száma legújabb kimutatások szerint 130,000-re tétetik. Vegyük a még ismeretlenekre csak 20,000-et, úgy az állatok száma is 150,000-re megy; emelől fogva az összes élő, azaz: szerves lényeknek számát az egész föld kerekéigén a természetvizsgálók méltán 300,000-re teszik. Már ossza fel most valaki a növények és állatok e nagy sokaságát hasznosokra és károsokra!

A legkisebb részét ismeri és tanulta e koráig hasznára fordítani az ember, ez tartoznék tehát az első osztályhoz, a hasznosok közé. Az igazán vagy csak képzelt károsokból hányat ismerünk? ismét a nevezett nagy számnak csak csekély részét. Hát a többi hová tartozik? talán a haszontalanok közé; azért, mert mi emberek közvetlen hasznát nem vesszük, vagy nem ismerjük? Ily felfogása a természet nagy összességének, az annyira csodálat, kedvelt, gyönyörűen szép és magasztos természetnek, szűgyenére válnék minden művelt és mélyebben gondolkodónak. A természet titkai behatolnak és a nagy teremtő annak hüvelyét is csak szorgalmas és figyelmes buvárainak engedte megközelítőleg kipuhatolni. A ki pedig a természet műveiben mélyebben kutatott és miriárdnyi lényekinek számtalan elágazó és ismét összevágó czéljait megismerni kezdte, az szent borzadálylyal illetve kénytelen elismerni, hogy a nagy természetben haszontalan és czél nélküli lény nem létezik; mert koránsem elég, hogy azt mondjuk: ezen állatnak, vagy ama növénynek hasznát nem ismerjük, tehát haszontalan, vagy fölösleges. Szoktassa magát egyelőre is a teremtés reneke és ura, az ember, szoktassa magát, úgy vélem, egy kis mérsékletre, s ha valaminek czélját át nem látja, ne mondja mindjárt, hogy hát ez mire való, s e vagy ama férget miért teremtette az Isten? hisz semmi haszna nincsen! Ha a legkisebb hernyó működését látod s nézed, mily szorgalommal s ügyességgel fonja finom selyemszálaikat gubója elkészítésére s csodálva kérded, hogy kitől tanulta e megvetett parányi állatka művészetét? úgy tekintsd a dolgot, mintha a természet egy nagy színpad volna s a színpalak mögüli látnád a nagy teremtő kezét működni. Szent áhitattal fogod aztán tovább szemlélni műveletét, szemléletében elmerengeni, csodálni, szeretni s végre imádni őt.

Bizzuk tehát az Istenre, ki nemcsak e

parányi világot, a mi földünket, hanem a napot és a számtalan sok csillagot, melyeket mindmegannyi, nagyobb és kisebb világnak ismerünk, szóval, a ki e nagy mindenséget teremté és alkotó, hogy miért, mi czélra teremtette eme vagy azon földi lényt, mert mi azt soha tökéletesen feltöltni s átlátni nem fogjuk; s nézzük inkább, hogy ezen számtalan földi teremtmény, hogy éli világát? azaz: hogy teszi szerét, hogy élhessen, mely törvénynek hódol e tekintetben, és mely törvény az, mely lételet oltalmazza, s erőt ad arra, hogy lételet fenntarthassa; minden ellenséges viszontagságnak, erejéhez képest, ellentálljon? — Ha a világ összes teremtményeinek megmérhetetlen nagy sokaságán végigtekintünk, önkénytelenül azon tanúságot részesülünk, hogy mindnyájan megélnék egymás mellett, vagy ha a sor úgy kívánja, néha egyik a másikán. Az újabb világkorszakban legalább ritka esetek jellemezték fel arról, hogy valamely növény vagy állatfaj tökéletesen elenyészett volna a föld kerekéségéről, és ezáltal az őslények lajstromába jutott volna. Minden egyes lénynek tehát, a mint megszületik, joga van éltéhez, s a mint kilép az élet-pályára — mint a költő mondja — mindenütt terített asztal várja, mert mindegyik vehet magának a mi kell, hogy éltét fenntarthassa, sőt joga van, azt, a mennyire lehetséges, kellemessé tenni. E jog általános és egyenlő. A jó Isten egyaránt felruházta vele az elefántot épen úgy, mint a legparányibb férget, a légben röpködő madarat és a tengernek tömegtelen sokaságú lakosait. A nagy természetben minden mindené, és az ember, a teremtésnek ugynevezett zárpontja s remekje, bár legtöbb jogot igényel magának a nagy világ tárházába bemarkolhatni bárhová, hogy élhessen s életét a lehető legkellemesebbé tesse, mégsem egyedüli ura a világnak, mit egy eleven példával kézzelfoghatólag bizonyíthatunk. Hogy valaki azon elbizakodásból, mintha az egész teremtés csak az ember hasznára volna alkotva, kiábrándulhasson, képzelje magát Dél-Amerika öt erdeinek közepébe, hová sok mérföldnyi körtebe az ember még be nem hatott. Itt évezredek óta növény- és állatország dusan tenyészik; növény növényen ül, s buján növekszik a kedvező éghajlat és kövér föld bő nedveiből; állat állat mellett él, egyik a másikának, ez egy harmadiknak szolgál eledeül. A növények az állathullakat, melyek a földet televénynyé átváltoztatni segítik, tulajdon nedvökké sajátítják át. Az állatok emésztő szervei az élő és elhalt növények elemeit tápanyaggá készítik el. Itt hemzseg, duzzad az élet ezer meg ezer alakban és kiszámíthatatlan idő óta virul az öt erdőknek e tájéka, de az ember abból semmi hasznát nem vett; tehát ezen sokféle növények és állatok nem az ember kedvéért, hanem önmagukért teremtettek, miből nyilván látható, hogy minden földi teremtménynek megadott az élethei jog, mindegyiknek t. i. a maga módjára.

Ezuttal a természetnek egy fő törvényét tanuljuk megismerni, mely nem más, mint az *önfentartási ösztön*, mely minden élő lényvel vele születik, s mely abból áll, hogy mindegyik a maga fentartásához ragaszkodik, és pedig oly makacsossággal és erővel, hogy a válság percében, minden tekintet felretéve, csak maga s fájának fentartásáról gondoskodik, nem ismer ki-méletet, nem szeretetet, nem áldozatot. Ha tehát látjuk, hogy valamely állat a másikat megragadja, megöli s fölemészti, mert ez táplálékul szolgál, nyilván fölismerhetjük, hogy ezt önfentartási ösztönből tette, s nem fogjuk mondhatni, hogy rossz indulat-

ból eszelekedte, vagy, hogy ahoz joga nem volt. Ilyeténképen az állat, mely a másikat fölfalta, ez utóbbinak urává tétetett magát a természetből, és pedig amaz természet ellenségeit tekintheti. Az önfentartási ösztönnek a természet mindhárom országában, minden lépten nyomon, számtalan példáját láthatjuk, mely alkalommal tapasztalni fogjuk, hogy a természetben örökös háboru, halál és pusztítás létezik. Mindnyája fölött Damokles kardja lebeg, s míg az egyik állat prédáját marcangolja, már tulajdon élete után egy harmadik leskelődik. Mindegyiknek joga van, élelmét keresni, ha ez másnak életébe kerülne is, de viszont örködni kell, mert egy harmadiknak önfentartási ösztöne tulajdon életét hozza veszélybe. De lássunk egy pár élő példát, mely alkalommal meg fogjuk ismerni az *ellenségek ellenségeit*.

Nézzük csak a *szunyogot*, mely közönséges fölfogas szerint a mi természetes ellenségünk, mert nemcsak vérünket szívja hanem csipésével élénk égetést és fájdalmat okoz; nézzük, a mint egy nagyhasu póknak hálójába akadt, hasztalan erőlködik, hogy abból kibontakozzék, mert mindinkább jobban összevonnak a gyöngéd lábai a hálóban, és hogy valamikép ki ne szabaduljon oda siet a pók és újabb szálakkal mind szorosabban s erősebben békóba veri önkényes prédáját. Midőn már tökéletesen védetlen állapotba tette a pók, mérges fulánkájával halálos sebet ejt rajta s azután kényelmesen szívja ki véréit. A pók tehát a szunyognak, azonkívül minden legyeknek, méhek, darázsok s egyéb repkedő vagy csuszó-mászó rovaroknak, sőt mint mondják, némely nagy, szinte óriási fajta, a kisebb madaraknak, mint például a gyönyörű kis kolibrinek, melyet megfog s megöl, természetes ellensége. Azonban a póknak szintén többféle ellenségei vannak. A hernyáson vagy gyilkos darázs-neműeken kívül, melyek pondrók eledeleül a pókot is elviszik, nagyszámu madarak, főképen az éneklők, különösen pedig a barázda-billegető, a pókot megeszik. E kis madarakat ismét a heja kapja el s fölemészti, s midőn ez bizton képzeli magát, sprédájából kényelmesen lakmározik, elsül a vadász fegyvere, s halva leteríti.

A szervesen világban, az ásványok között, ki hinné, hogy szintén örökös harc és háboru létezik, hisz a kövek lélekten, életlen testek, s meg nem mozdulnak maguktól soha; a hegyek roppant tömegei szilárdulálnak ezred évek óta. Azon kavics, mely Dávid parittyájából Goliáth homlokához csapódott, s ennek halálát okozta, talán most is ott heverne a földön, ha Dávid azt fel nem emeli. Igaz, a szervesen világban az egyes ellenségek hosszú ideig békében alhatnak egymás mellett, de ha bizonyos körülmények beállnak, az ellenséges indulat azonnal fölbred s körlehetlenül mutatja hatását. A szervesen világban az *elemek rokonsága* üzi az uralmat, a vegyészektől által ugynevezett „affinitas chemica.” Tudják a szíves olvasók, hogy mielőtt a *sodaviz* dívatba jött, a nyári hőség okozta fölhevülést pezsgő porokkal volt szokás csillapítani. Két féle porok jönek itt érintkezésbe, és szárazon akár száz-esztendeig nyughatnának egymásmellett, anélkül, hogy marják egymást s azon pillanatban, hogy őket vízbe olvasztva összekeverjük, kész a forradalom. Az egyik porban szénsavas szikag volt, a másikban borkósavany. Ez utóbbinak nagyobb rokonsága levén a szikaghoz, mint a szénsavnak, midőn folyadékban egymást érintik, nagy zajjal elúzi abból s ö köti magát össze a szikaggal, azaz: a borkósavany, mint erősebb, meghódította magának a szikagot s belőle a gyöngébb szénsavat kikergette, mely-

ezernyi gyöngyök alakjában a vízföüleletére sietve, ellilant. Tétecsék most érintkezésbe ez új test még erősebb rokonságu elemmel, például a kénsavval, ez ismét a borkósavanyt üzi el, s így a szervesen világban is örökös háboru van s az óriási Csímorborzó és Dhavalagiri, melyek megható nagyszerűségben elragadnak bennünket, szintén csak az elemek ellenségekedéseinek születtjei, mert a világ kezdetén a föld sima volt s csak később, az elemek harcából emelkedtek fel ama hegymagaslatok. Képzelné lehet mily hatalmaserők jöttek itt érintkezésbe, melyben azon roppant hegytömegek talán nem is vettek közvetlen részt, csak félre álltak az utból, félre toltak és ott meredtek.

(Vége következik.)

A népköltészet ügyében.

A Kisfaludy-társaság folytatni kívánja ama magyar népköltési gyűjteményt, melyet megbízásból ezeltől 15–17 évvel Erdélyi János szerkesztett és adott volt ki. Immár nincs többé szükség a népköltészetek gyűjtésének fontosságát kiemelni. Irodalom és közönség egyaránt elismerte s az a nagy hatás, melyet Erdélyi gyűjteménye előidézett, fölöslegessé tesz minden bővebb indoklást. E gyűjtemény a mily részben találkozott a közönség részéről, épen oly élénk mozgalmat keltett az irodalomban. Ekkor fordult először figyelem a népköltészet behatóbb vizsgálatá felé, mi sem a tudományra, sem a költészetre nem maradt befolyás nélkül. Sőt e mozgalom egy kis irodalmat vont maga után a gyűjtés terén is. Három-négy nagyobb gyűjtemény jelent meg azóta, a mi mindinkább megerősíti azon sejtelmünket, hogy népköltészetünk kincsét még nincsenek kibányászva. A mind inkább erősödő érdeklődést táplálni, a gyűjtésnek, a mennyiben lehet, irányt adni, azt mintegy állandósítani, az elszórt erőket egyesíteni, s egy nagyszabású s kritikaiban összekapcsolt gyűjteményt rendezni, oly feladat, melyet a társaság már múltjánál fogva is örömet ismer kötelességének.

Íme az okok, melyek a társaságot arra bírták, hogy gyűjteményének új folyamát megindítsa. Bizalommal és reménnyel fordul régibb gyűjtőhehez és mindazokhoz kiket a népköltészet érdekel s kiket ezennel felszólít, hogy vállalatát támogatni szíveskedjenek. A társaság most nagyobb körben kíván gyűjteni s fölfelelni mindent, mi eddig többé kevésbé elhanyagoltot. Ezért hét főosztályt állapított meg, melyek nemcsak kimerítik a népköltészet körét, de egyezzersmind magukban foglalják mindazt, mi vele szoros vagy tágas kapcsolatban van, s kiegészítésére vagy felvilágosítására szolgál. E főosztályok következők: I. *Dalok, románcok, balladák és gunyversek.* II. *Mesék.* III. *Mondák.* IV. *Közmondások és szólások.* V. *Találós mesék.* VI. *Gyermekjátékok.* VII. *Népszokások és sajátságok.*

Figyelemztetnek a gyűjtők, hogy a társaság szívesen vesz bármilyen dal- vagy balladatöréket, sőt olyakat is, melyek valamely gyűjteményben már megjelentek, ha variánsok. Nem mellőzendők véli ama versek, melyeket a tánczolóknak szoktak kiáltani, melyeket néhol tánczszóknak is neveznek. Különös gondot kér fordíttatni a koldusnépekre, melyek néha régi balladák vagy szent énekek töredékei. A katonadalok, s az ugynevezett macaroni-versek is figyelembe veendő, ha nem tisztán népi eredetűek is. Továbbá az oly költemények beküldése sem fölösleges, melyek nem népdalok ugyan, de szerzőik ismeretlenek, s kivált a mult század végén, a jelen elején a középosztálynál, s tanuló közt nagyon dívatban voltak. Ezért kívánatos volna minden oly kézírati énekgyűjteményt lemasoltatni s beküldeni, mi a régibb időből maradt fenn; s e tekintetben kiváló sűjt helyez a társaság az oly dalokra, melyek valami történeti eseménnyel vannak kapcsolatban. Ilyeket följegyezve találhatni néha a régi könyvek tábláiban, vagy a kalendáriomok tiszta lapjain is. A ponyva-irodalom termékeit is ohajtja birni a társaság, a legrégibb időktől a legújabbig. Ha belőlük könyvtárban egy lehető teljes gyűjteményt rendezhetne, érezhető hiányt pótolna, másrészt pedig örömet felhasználna belőle mindent, mit népköltészi gyűjteményben csak felhasználhat.

A mi a meséket illeti, a töredékek és variánsok itt is szívesen vétetnek, sőt egészen ugyan-

azon mesék is, ha a már közlöttnél jobban vannak elbeszélve. A társaság ohajtja, hogy a gyűjtők az eddig leginkább gyűjtött tündér és furaangos meséken kívül különös tekintettel legyenek az allegorai, gyermek, állat, hazug, hangutánzó és csali mesékre, s általában ne vessenek meg bármely egyszerű és semmisségnek látszó mesécskét sem.

A mondák szintén kiváló figyelembe ajánlatnak. Eddigi gyűjteményeink nagyrészt mellőzték a néphagyományok e fontos ágát, s nagyon kevés, a mit e téren felmutathatunk. A társaság mindennemű mondát szívesen vesz, mythikust, történelmit, adomaszerűt. Nem mellőzendő bármely csekély töredék, sőt még az olyanok sem, melyek már nem egyebek száraz adatoknál. A krónikák lapjain följegyzett mondák is figyelembe veendő. A társaság a történelem művelőit és barátaitól vár e tekintetben segédkezt, s megelégszik az illető könyv és lapszám följegyzésével is.

Közmondásainknak jeles gyűjteményei vannak ugyan, de még sem fölösleges a netalán hiányzókat följegyezni, sőt a már közlötteket sem. Ha eredetibb alakban találhatni rájuk. Különösen figyelembe veendő a közmondások rhythmusos alakja, melyre eddigi gyűjtőink nem épen ügyeltek. A szólásoknál a nép jellemzőbb párbeszédeit, megjegyzéseit, tréfáit, adomáit, sajtáságos kifejezéseit értjük, melyek egy vagy más szempontból méltók a feljegyzésre. Gyűjtőinknek sok tekintetben példányul szolgálhat e tekintetben Kriza gyűjteményeinek „Szólások” című szakasza. (Vad rózsák 855-dik lap.)

A találós mesék közül csak a tisztán népi eredetűeket kérem a társaság beküldeni. Figyelembe veendő, hogy a találós mesék a nép ajkán ritkán forognak teljes prózai alakban. Néha rimelnek, de többnyire nem a rim, hanem a szavak és mondatok rhythmusos berendezése, hangutánzás, alliteratio s egyéb ily eszköze a primitív népköltészet az, mi őket megkülönbözteti a minden-napi, beszédől. A gyűjtő feladata minél tisztábban fölkeresni és megtartani a rhythmusos alakot.

A gyermekjátékok nem kívánunk bővebb magyarázatot, azonban megjegyzendő, hogy nemcsak oly gyermekjátékok leírását kéri a társaság, melyeket versek kísérnek, hanem az olyanokat is, melyek ezt nélkülözik. Ide kell csatlani továbbá mindennemű dajkarimet és apróságot, mit népünk gyermekei mulattatására kigondolt.

A népszokások és sajátságok osztálya mindent magában foglalhat, mi a népköltészettel szoros vagy tágas kapcsolatban népünk életében érdekes és feljegyzésre méltó. Ilyenek különösen a babonák, lakodalmi és lakmározási szokások, mulatságok, táncz, fonó, szüret, arató stb. minden ide vonatkozó dallal és beszéddel együtt. A gyűjtők belátására bizatik kiválasztani, mi vidékükön e tekintetben figyelemre méltó; bizonyára sok lesz köztük, mi a népköltészetet fölvilágosítja, vagy pedig adatokat szolgáltat a magyar népetet bővebb ismeretéhez.

A népköltési gyűjtemények becse nagyrészt a lelkiismeretes hűségűtől függvény, kértnek a gyűjtők lehető tiszta és első forrásból meríteni, s változtatás, cziczoma nélkül küldeni be mindent, a mit összegyűjthetnek. A dalok gyűjtésénél ez so'kal könnyebb, mint a mesékénél. A dal rhythmusos formához levén köve, hiebben visszaadható a mesénél, melyet nem lehet szószólóra emelkben tartani. — A tollba mondatok rendesen keveset segít. A népi elbeszélő elfoglalt, ünneplésb, tudakosabb lesz, ha látja, hogy leírják, a mit beszél, s az elbeszélés naiv bája egészen elvesz. Legjobb jól megfigyelni az elbeszélőt, ügyelni a mesének nemcsak cselekvénymentére, hanem sajtáság átmeneteire, fordulataira, párbeszédeire s kifejezéseire, a hallott mesét úgy frissiben, még az nap följegyezni. Sok függ attól is, vajjon kitűnő vagy ügyetlen mesemondótól hallunk-e valamely mesét. Ezért egykezezen a gyűjtők kitűnő mesemondókat keresni, a mely meséket pedig netalán emlékeiből irnak le, jó lesz egész elfoglaltatlanul átadni magukat gyermekkori benyomásaiknak. Szívesen veszi a társaság, ha a gyűjtők küldeményeiket magyarázó jegyzetekkel kísérik, a dalok hangjegyeit is ohajtja beküldetni, leginkább azért, hogy azoknak, kik netalán zenészi szempontból kívánnak gyűjteményt rendezni, szolgálhasson. Végre nagyon ohajtandó, hogy minden gyűjtő legalább egy pár dalt és mesét azon vidék tájnyelvéből küldjön be, a hol gyűjtött. Mi tanulságos volna, ha Magyarországon minden tájzólását híven össze lehetne állítani dalokban és mesékben, tehát a népszellem oly nyilatkozataiban, melyekben nyelve legbájosb, legerőteljesb s legeredetiibb. Valamely tájzólás hű visszaadása

nem lehet nehéz annak, ki azon a tájon született, hol gyűjt, s talán maga is épen úgy ejti a szavakat, mint a nép. Csak a leírásban kívátnatnék egy kis gond; itt némely finomabb árnyalatok megkülönböztetése végett lehet önkényes jegyeket is fölvenni, melyek képtet magyaráznák meg. E tekintetben vidéken lakó nyelvészeink segédre is számít a társaság s örömet vesz már közlöt dalokat vagy meséket is, ha tájnyelven vannak leírva.

Ismételve fölszólíttatnak a népköltészet, nyelvészet és irodalom művelői és kedvelői az annyira fontos és nehéz vállalat támogatására. Igazán mondá a minap egyik tagtársunk, hogy a mi nyugati Európában kezd kivétel lenni, az nálunk még rendes dolog. Minden félrebb eső falu megannyi mese- és dalfészek, minden pörfü egy élő gyűjtemény. Azt várjuk-e, hogy a műveltség terjedése, a napi üzlet gondjai kizsoriszták közülünk a népi költészet maradványait, elűzzék a tündéreteket s akkor fogjunk a gyűjtéshez? Még van idő, de nem lesz soká. A mint a könyv- és lapirodalom nagyobb nagyobb hódítást tesz a nép alsóbb rétegeiben, a szerint fog az élő hagyomány, rege, mese, sőt az eredeti népdal is mind gyerebb és apróbb szigetekre szorulni, lenézés és neveltség tárgya lenni. Amazok helyét józan ismeretek, de a költészetet föl, bizonyos csinált, az irodalmi hangot tettető modor foglalja el, épen úgy, mint népezenék már is sokat veszített eredeti zamatjából. Mentsük meg a mit lehet. A Kisfaludy-társaság oly központ, hova minden gyűjtés befolyhat s a társaságon nem fog mulni, hogy gyűjteményét minél gondosabban szerkesztessék össze. Fájdalom, a társaság nincs oly helyzetben, hogy a gyűjtést anyagi eszközökkel is támogatassa, sőt gyűjteményét sem lesz képes saját erején kiadni, hanem annak idejében könyvtárral fog szerződni. Azonban a vállalatból befolyó jövedelmet, valamint a netalán e czélra felajánlandó adományokat, a vállalat javára fogja fordítani.

A gyűjtött művek az ujjalg megindítandó népköltészi gyűjtemény szerkesztőjéhez, *Gyulai Pálhoz* (Pest, Sándor-utca, 17. sz.) küldendő be.

Kelt Pesten, a Kisfaludy-társaság 1863-ki július 30-án tartott üléséből.

Gregus Ágost, titkár.

Archaeologiai levél Zalamegyéből.

Ipolyi Arnoldnak Rómer Flóriás.

A velemeri templom.

Sz. György völgye, aug. 30.

Nem megyek rendesen öröndetes tapasztalataim fonalán, hanem a meglepetés első benyomása iratja velem e sorokat, s azért megbecsülés, ha azok pongyolák, ha némely helyen. Kevesebb tüzetese. A tudományos leírás későbbre hagyom, mert más czélt akarok vele elérni, — egy érdekes honi emlékek, mely naponként mindinkább romlásnak indul, megmentése fekszik szívenem, s azzal nem lehet addig várni, míg Zalamegye régiségeit egyetemesen, érdemükhöz s értékükhöz képest kiadhatom.

Te jelenleg majdnem kizárólag a magyar középkori festészetet foglalkozol és a haza északi emlékein bálmulod őseink ügyességét és izlését; előttd leginkább a fekete-ardói templom-maradványai lebegnek, nem gyanítvánaz, hogy nekem, ki hozzád képest csak szatós vagyok, fennmaradt azon öröm, egy érdekes mű emléket, nem mondom, fölfedezni, — mert lelkes hazafiak és történelmi hagyományaink kegyelői figyelmeztettek ezen pusztá, érdekes templomra, mely Vas és Zala határán, az ugynevezett Örségen fekszik, — hanem csak műértőleg megismertetni.

Zala és Vas nagy része ismeri, legalább hírből, a *velemeri* pusztá, romladozó félben levő egyházat, de azt megmenteni még kevésnek jutott eszébe, annak pajzán, botrányos romlását gátolni tán fölöslegesnek is tartották.

A mint gyönyörű dombon a száz és száz éves cserfák sötétzöld háttéréből kiemelkedett a pusztá egyház, kéményszerű, sisak nélküli födületlen tornyával, nem gyanítottam, hogy hazánk egyik legszabályosb, legdisztes faragványu emlékei előtt állok. Közéledvén, láttam a remek beosztást, a góth stíl legvirágzóbb korától való faragványokat és a belsőnek minden legkisebb részét el-lepő gyönyörű szűni, eleven falfestményeit.

A belépőt az *Ecce homo* lepi meg, melynek körjáza a tympanumon, a durva mészkővön sepi barna vonalakban látható — a festmény s a vakolattal együtt lepattogott.

lálkozunk. — A „világesemények“ című rovat, mely kiválólag a lengyel forradalmat tárgyalja, gondosan van összeállítva. A képek jobbadán sikerültek. A csinosan kiállított naptárban több érdemes hazánkba arcképpel is találkozunk, mint: Vámbéry Armin, Bartalus István, Lisznyay Kálmán. Az iparos osztályból pedig Fischer, a herendi porcelángyáros és Pózer Lajos pesti papírkészítő arcképét látjuk. A lengyel fölkelés előkelőbbjei közül is többen bennfoglaltaknak. — „István bácsi naptára“. Szerkesztő Mayer István. IX-ik évfolyam. Kiadja Heckenast Gusztáv. Ára 50 kr. — E naptár évek óta kedvence már a közönségnek, s hasznos tartalmánál fogva a családok házi gazdák, népevelők, helységelöljárók, iparosok és földmunkások hű barátja lett. Az 1864 re kiadott naptár szintén az előbbieknél jó nyomán halad, s ügyes és tartalomos összeállításánál fogva, hiszünk, hogy mindenütt újra jó fogadtatásra talál.

„Lidérc-naptár“. 1864-re, kiadja Heckenast Gusztáv. A rémtörténetek, kalandok, lélekjelenések, bűnesetek, csodás tünemények és tündéregék egész gyűjteményét veszi benne az olvasó. Kiállítás is igen díszes.

„A magyar nép naptára“. Szerkesztő Tatar Péter. 4-rét. Képekkel és tarka-borítékkal (olcsó, szép naptár). Kiadja Heckenast.

Művészeti hírek.

„A pesti sz.-háromság-szobor“ fölállításának előmunkálatai már be vannak fejezve. — „Uj zeneművek.“ Rózsavölgyi műkereskedésben közelebbi következő új zeneművek jelentek meg: 1) „Ábránd“, „Seprik a váradi utcát“ című néptől felett; zongorára szerző Zách János. A 11 metszett táblára terjedő mű ára 1 ft. A tehetséges szerző e mélabus magyar ábrándja kedves szerzemény a valódi magyar zenekedvelők előtt. Banne egy helyen a vízhangtűgyes utánzása meglepő hatással van alkalma. Ajánljuk nemzeti zenénk kedvelőinek. — 2) „Hegyalján“; dijkoszorúzott pályamű, Thern Károlytól. A 10 lapra terjedő szerzemény ára 80 kr. — 3) „Tatai emlék“ eredeti csárdás Frank Ignácztól, kinek szerzeményei közkedvességben részesülnek. Ára 60 kr. 4) „Apám nótája“ szintén Frank Ignácztól, eredeti csárdás zongorára. Ára 50 kr.

„Hangverseny a szűkölködők javára.“ Báró Bánffy Kálmán, a kolozsvári nemzeti színházban és h 17-ikén az inséggel küzdő alföldiek segélyezésére nagyszabású hangversenyt rendez.

„Uj operettek a budai népszínházban.“ A népszínházban ismét két új operettet készítenek. Ezek közül az egyik „A kofák“ Offenbachtól. A másik „A fekete férfi“, melynek zenéjét és szövegét Wenczel Tivadar hazánkfi készítette. Ez annyival inkább figyelmet érdemel, mert általa eredeti operetteink gyér száma ismét egygyel gazdagul.

„Mosonyi utcai „Álmos“ című új operéja“ iránt a bécsi udvari színház igazgatósága lépéseket tett, hogy azt az udvari színház számára megnyerhesse; hazafas szerzője azonban kijelentette, hogy művét nemzeti színházunknak szánta, s dacára annak, hogy szerzeményét az operai erők elégtelensége miatt itt sem adathatja elő, a megfizetendő ajánlatot nem fogadta el.

„A drámai színészek száma a nemzeti színházban“ és h 1-től kezdve kettővel ismét szaporodott, mert az igazgatóság Paulai és Paulainét, kik a napokban köztetszés közt vendégszerepeltek, állandóan szerződtette.

„Reményi Ede művészi körutrá kéli“ a napokban, s jövedelmének harmadát az alföldi szűkölködők segélyezésére ajánlja föl. Szándéka a természetesség által kevésbé szűrt városi látogatni meg, azért körutját a Dumántól Pécset kezd, s onnan Szigetvárra, Kaposvárra, N.-Kanisra, Kezsthelyre, Z.-Egerszre, Szombathelyre, Kőszegre, Sopronra, Mosonyra, Pozsony, N.-Szombatra, Nyitra, D.Szerdahelyre, Győrre, Komáromra és több városokba tér.

Egyház és iskola.

„A pesti főrejtőtanácsban“ a természetrajztanárává, a Pestvárosi által fölterjesztett egyének közül Mihályka Antal nevezetett ki.

„A jogi tanpályai Eperjesen.“ Miután az eperjesi evang. collegiumban létező jogi tanpályák jelenleg úgy van szervezve, hogy a kir. jogakadémiaikon taníttatni szokott tudományok egész

teljességükben 5 tanár által, két éven át, 20—22 heti órákban itt is előadotnak, s miután az intézetnek ezen szervezete ellen felsőbb helyen többé semmi kifogás nem forog fenn: megszűnik az intézet jövő sorsára iránt minden kétség és aggály, s a jog tanítása még e hét folytán újult erővel megkezdődik.

„(A helyb. hitv. mármaros-szigeti lyceum) pártfogósága a jövő 1867, iskolai évre, tanodájában a bölcsészeti 3-ik évfolyamot is beállítani elhatározván, oly módon, hogy abban a jogtani pályára előtanulmányai is előadassanak: ezt azon megjegyzéssel hozza köz tudomásra az igazgatóság, hogy a tanévre a beiratások kezdete október 1-re, az ünnepélyes megnyitás 6-ra, a tanítások megkezdése 7-re van a tanodai kormányosság által kitűzve. — A már 8 nyolcz év óta fennálló táptintzet némi szükségessé lett módosításokkal a jövő évre is fenntartván, az ennek jótékonyását élvezni akarók a jökorán leendő jelentkezésre azzal a hozzáadással figyelemztetnek, hogy az egész díjt fizetők összes ellátási havi illetménye mintegy 6 ft. 50 kr. o. é. fog lenni.

Ipar, gazdaság, kereskedelem.

„(Újszer a marhavész ellen.)“ Kis-Sárból ifj. Szabó János igen egyszerű, s olcsóságánál fogva a legszegényebb sorsuak által is alkalmazható óvszert ajánl az ismét országsszerte dühöngő marhavész ellen. Sikerére őt saját tapasztalása vezette s azért közöljük a mint következik. Az egyszerű óvszer abban áll, hogy a marha vályába hamut kell tenni, még pedig oly arányban, hogy a hamu a vályu negyedrészt foglalja el. A többi rész vízzel töltendő meg. A hamuból párlag készül, mely a marha belső részeit kitisztítja, s attól a nyavalyát elhárítja. Megjegyzendő, hogy a vályu folyvást töltve legyen, s a már elázott hamu öt nap múlva újjal kicserélendő; s ez óvszer mindaddig használandó, míg a marhából a bennsült emésztet ki nem tisztul, a mit a gondos gazda könnyen észrevesz. E szerterésekre is alkalmazható. Ugyanis minden sertés ételére egy kis tüzi lapátnyi hamut kell keverni, s a reggel így elkészített táplálékot este, — az este készült pedig a következő reggel a sertéseknek adni.

„(Műmárványzó-intézet Pesten.)“ A műmárványzás, — mely a középkületek, s paloták termeinek, valamint a templomok, oltárok és szobáknek sok helyen oly nagy dísz kölcsönöz, — nemcsak a díszítés, hanem, főleg medves épületeknél, az egészség szempontjából is nagy figyelmet érdemel. A műmárványzás, a természetes márványok mesterséges utánzásából s annak ez irányos fölhasználásából áll. Erel hazánkban eddig kiválólag olaszok foglalkoztak; most azonban, midőn műiparunk minden téren öröndetes lépéseket tesz előre, ismét egy nevet sorolunk a magyar iparos osztály azon egyének sorába, kik szakmájokban figyelemre méltó munkát hoztak létre. A napokban, „Rojcsék testvérek“, — kiknek szakértelméről több külföldi munkájakon kívül, hazánkban a pel-sóci ref. templom szobáka és a s. a. ujhelyi oltár kitűnő bizonyosságot tesz, — Pesten a királyi utca 55 sz. alatt műmárványzó intézetet nyitottak, s szakmájokat oly tökélyre vitték, hogy bármennyű marvány ereit egész a művészeti utatnozni tudják. Annál nagyobb készséggel említtük föl ez intézetet, mert a vidékről, ilyenmű készítményekért, sok esetben nem tudnak hová fordulni, s gyakran drágán fizetik meg a külföldiek silány munkáját, midőn magyar iparosaink által a legremekb darabokhoz s olcsóbban juthatnak.

Közüntézetek, egyletek.

„(A pesti-leány-kiházasító egyletnek)“ már 800 tagja van. Minden tag évenként 1 ft. 60 krt., s egy egy tag férjhezmenetelkor 20 krt. fizet; a bejött összegből a férjhezmenő 200 ftot kap.

„(Iparosok olvasó-egylete Szent Lőrinczen.)“ Hozzánk küldött tudósítás szerint Tolnamegyének egyik kis községében, Szent-Lőrinczen, a szellemi táplálékot is kereső iparosok egy kiadód olvasó-egyletet alakítottak, s e célra már több érdemes munkát vásároltak meg. A szép egyesülés leginkább Szivos István ifjú iparos buzgólkodása folytán jött létre. Ohajtuk, hogy hosszú virágzás után meg hozza azon szellemi kincseket, melyek után a derék iparosok vágyának, s Szent-Lőrincz iparosai büszké lehetnek, mert e tekintetben sok nagyobb községet megelőztek. Hogy e téren hazánk minden községében utánzása találjanak, a közművelődés érdeke hozza magával.

Közlekedés.

„(A Sebestyéntéren állomásozó omnibusok,)“ melyek a zugligetbe járnak, sept. 1-től e járatát csak ünnep- és vasárnapokon folytatják, ellenben a Pest és Kőbánya közt közlekedő omnibusok a szüret ideje alatt megsaporodnak. Állomásaik a kerepesi-ut, a Ferencziek tere és a szénátér lesznek.

„(A pest-losonczy vasut)“ tárgyában Gyöngyösről a jul. 20-iki gyűlésből Pestre kiküldött megbízottak az ügyben eljárván, azon örvendetes hírral tértek vissza, hogy Gyöngyös városának a pest-losonczy vasutvonallal leendő összeköttetése iránt alapos remény táplálható; ennek következtében Gyöngyösnek a vasutnali összeköttetése, illetőleg az eredeti vonalnak megváltoztatása végett Ö Felségéhez kérvényt nyújtanak be.

„(Az alföldi vasut)“ terve megvizsgáltatván, annak előmunkálatai valószínűleg még e hó folytán megkezdődnek.

Mi újság?

„(Orgona és semmi sajtóhiba.)“ Az esztergomi orgonára vonatkozólag a következők hiteles adatokat veszünk Esztergomból: Az „Esztergami Újság“ 32-ik számában említették az új orgona, melyet ő emineciája a bazilika számára készített. Mondatik többek közt, hogy az orgona meglepőleg kicsiny, s mégis 16 változatú és 500 sippal bír, — körülbelül 1500 ftba került. — E kitételeket a Vasárnapi Újság 35-ik számában valaki sajtóhibának mondja, és csodálkozik, hogy ily hamis adatok mikép maradhattak eddig is hiteles czafalot nélkül. — Már pedig ezen nincs mit csodálni vagy czafolni, miután az, mit az „Esztergami Újság“ írt, szóról szóra igaz, — mert hiszen, itt nem a nagy orgonáról van szó, azont nagy orgonáról, mely már a bazilika fölszentelésekor 1856. használtatott (s melynek rajzát, leírását a Vasárn. Újság 1856. évi 35. száma adta); ennek 64 registere van, s persze valamivel több mint 500 sippja, — de épen azért, hogy e nagyszabású művet ne kellessék naponként használni, csináltatta ő emineciája e meglepőleg kicsiny remek orgonát, és a sanctuariumba helyeztet mindennapi használatul, és e kis orgona 16 változatú, 500 sippal bír, körülbelül 1500 a. é. ftba került. — Ergo orgona és semmi sajtóhiba.

„(A Pétőfi-szobor pénzéi ügyében)“ a M. S. fölszólalása folytán Reményi Ede, mint egyik közelről érdekel, nyilatkozatot tesz közzé, melyben ismétli két hóval ezelőtt kijelentett s általunk is fölemlített azon akaratát, miszerint „a szoborbizottság“ előtt, — mielőtt Olaszországba távoznék, — eddigi safarokadásáról számot akar adni, s az elnökséget több idővel rendelkező kezébe tevéen le, nézeteit a szobor mikénti valóítása iránt is előadandja. A gyűlés napja azonban még nincs meghatározva.

„(Az „Idők Tanúja“ szatmári égi tüneményéről)“ írják, hogy az bizony épen nem tartozik a „csodák“ közé. Az egészen nagyon is természetes megfigyelése a következő: Bereg megyében Kigyós, Árdó, Gát, Derczen, Fornos, Bárháza, B.-Ujfalu községek és Bereg város közt, van egy körülbelül 27 ezer holdnyi rét, ennek neve Szerénye mocsár. Mig a Sérke folyó torkolatát Borsónál el nem zárták, mig a Tiszát nem szabályozták, s végül, mig ily nagyszárazság nem volt, e rét viz alatt állott; most pedig oly száraz, hogy közepén is négy öltre kell járni, mig vizet találhatunk. Nevezett mocsár az idén jó marhalegelő; 7 vagy 8 ezer darab marhának ad táplálékot. Az e sok barom porrá vágja a rét földjét, a rozszakaratu és vigyázatlan emberek pedig éghető részét meggyújtják; ekkor egy virtuóz szél ha a keringőt jól talpa alá huzza, a füst és por több száz ölnyi magásra, mint egy tengeri víztölcsér fölemelkedik; ha pedig az egész északi szélbáda széljár rántja, az egész rét pora és hamva tánczra kél s Szatmárig lejt, s ott nem csodálatosan, de természetesen megtelik a lég füsttel és hamuval. Bereg környéke e „csodás égi tünemény“ már annyira megszokta, hogy épen nem botránkozik meg rajta.

„(A komádi urbéri egyeskedés alkalmával,)“ mult hó 21-én hg. Eszterházy Pál, az ottani ref. egyház különböz szükségére 50, — s egyéb községi czelokra 26 hold földet ajándékozott.

„(A medve- és zerge-vadászatok a Reteszaton)“ az idén sept. 8-án veszik kezdetüket. A vadászárság tagjai előtte való nap jönnek össze a malomvízi vadászlatban.

„(Jövedelmező táncmulatság.)“ Közelebből a szépei gazdasági egylet javára Kézmárkon, sorsolással egybekötött táncvigalmat rendeztek, mely 2373 ft. 90 kr. tiszta jövedelmet hozott.

„(Telentékeny segély.)“ Az „átalános magyar biztosító-társulat“, az alföldi szűkölködők segélyezésére 5000 ftot adott. A pesti gabonacsarnok látogatói pedig ugyane célra 1500 fton fölül adakoztak.

„(Kölcsön az alföldön.)“ Szabadka városa 300,000 ftnyi kölcsönt akar fölvenni az inség enyhítésére. Ez összegből 100,000 ftot közmunkákra fog fordítani, hogy a dologképes szűkölködőknek keresetforrás nyitassék, 200,000 ftot pedig a város kölcsön osztat szét a leginkább sújtott gazdák között vetőmag szerzésére, és igaz marháik kitalleltetésére.

„(Jótekonyság.)“ Tisza Kálmán ur, tekintve a jelen inséges időket, Geszt községénél haszonbérben levő pusztája árendájából, a község javára 3000 ftot elengedett.

„(Az alföldi szűkölködők segélyezése ügyében)“ a megyék rendre tartják értekezleteiket, bizottságokat nevezve ki a hazában segélygyűjtés és egyéb szükséges intézkedések megtétele végett. A testületek nem mulasztják el szellemi és anyagi gyamolítással egész erélylyel közreműködni a baj orvoslására; most az egyekesen a sor, hogy tőlök kitelhetőség rakják áldozataikat azon oltárra, melynek számláját sok szenvedőnek könye mossa, s melyet letörlenünk kötelesség. A legesekélyebb áldozat is nagy, ha jó célra van adva, s a legnagyobb áldozat is csekély a szükség nagyságához képest. Közönnve fogadjuk el a segélyt, melyet idegen kéz nyújt, de ne támaszkodjunk arra csupán; saját seblinke saját kezünkkel is rakjuk az írt. A testvér hozzon testvérénél áldozatot, s ne feledjük a korszorú költő mondatát: „Egymást ne hagyjuk el, ha Isten elhagyott.“

„(Szegények adakozása.)“ Hogy a jótékony-ság, szellemi mily szép arányban terjed a jelen inség napjaiban, még az anyagi javakkal kevésbé megáldott körökben is, tanusítják a következő sorok, melyeket Vasandról is hozunk az ottani néptanító Szilágyi Miklós: „Örömmel olvastam — írja — a Vasárnapi Újság hasábjain, mely jó tévőleg hatnak tehetős hazánkfi az uralgó szárazság miatt inséggel küzdő honfitársaink nyomorának enyhítésére, de ezen emberiségi szép tettekben nemcsak a gazdagabb s tehetősbbek, hanem szegényebb sorba, de a jelen szomorú évben nem annyira sújtott román atyafiak sem maradnak hátra. Ugyanis kedves kötelességemnek ismerem becses lapja által köz tudomásra juttatni, hogy a hosszú-aszói jegyzői körben, hol a lakosok kizárólag románok, kőri jegyző Tomm Ignác ur lelkes felhívására a különbben nem igen vagyonos lakosság 25. poszonyi mérő gabonával sietett szűkölködő hazánkfi nyomorán segíteni. Áldott legyen minden egyes adakozó jótéteménye!“

„(Adakozás.)“ A „Vasárnapi Újság“ szerkesztőségéhez mult héten beküldött: A alföldi szűkölködők számára: Munkácsról Karlovsky Lajos 10 ft. — Bécsből L. Vincze 8 ft.

Nemzeti színház.

Péntek, aug. 28. A Paulai-pár fölépteül: „Sennetterre marquisin“ vagy „Egy napi kaczer-ság.“ Vigj. 3 felv. Francziából fordította Egressy Benjamin.

Szombat, aug. 29. „Don Juan“ vagy „A kö-szobor vendég.“ Opera 2 felv. Zenéjét szerzte Mozart.

Vasárnap, aug. 30. „A pleskei nótárius.“ Énekes bohózat 4 felv. Irta Gaál. Zenéjét szerz. Thern.

Hétfő, aug. 31. „Rang és szerelem.“ Vigj. 3 felvonás.

Kedd, sept. 1. „Egy szegény ifjú története.“ Színmű 5 felv. Feuillett után fordította Feleki.

Szerda, sept. 2. „Faust“ Opera 5 felv. Zené-jét s erze Gounod. E darab kiállításának fényéről előre is sokat beszélt a hír; annál meglepőbb, hogy a valóság a képzelődést mégis meghaladta. A ragyogó diszletek, — a gépezet tökélye, mely a sziklás bércezes vidéket szemünk láttára egy perc alatt ragyogó palotává változtatja, — az angyalok csoportja a légben, melyről nem vehetni ki, hogy mi tartja őket fenn: elragadó látványt nyújtanak a szemnek. Az opera lényegét azonban természetesen a zene képezi. Erre az a megjegyzésünk, hogy ahhoz még szokni kell a fülnek, hogy szépségeit többszöri hallás után átérethessük. A szereplők közül különösen kiemelendő Közégi, Mephisto remek személyesítője; Simon, ki különösen haldoklái jelenetében megragadta a közönséget; de mindenek felett Carina Anna tűnt ki, kinek ugy énekét, mint különösen szép drámai játékat viharos tapokkal s kihívásokkal jutalmazta a roppant számmal összegyűlt közönség.

Csütörtök, sept. 3. „Faust.“ Opera 5 felv. Zenéjét szerzte Gounod.

Budai népszínház.

Aug. 28. „Elegtel“ Vigj. 2 felv. Scribe után ford. Egressy B.

Aug. 29. „Tiz leány és egy férj sem.“ Operette 1 felv. Zenéjét szerz. Souppé. Ezt megelőzte „Chouffleur ur otthon lesz.“ Operette 1 felvonás. Zenéje Offenbachtól.

Aug. 30. „Dunanan apó és fia utazása.“ Operette 3 felv. Offenbachtól. Ezuttal 52-szer.

Aug. 31. „Tiz leány és egy férj sem.“ Operette 1 felv. Ezt megelőzte „A kis ördög.“ Néma-játék 1 felv.

Sept. 1. „A bányarém.“ Színmű 3 felv. Irta Vahot I. Zárdaékul képletek változatokkal.

Sept. 2. „Tiz leány és egy férj sem.“ Operette 1 felv. Zenéje Souppé. Ezt megelőzte „Chouffleur ur otthon lesz.“ Operette 1 felv. Zené-jét szerz. Offenbach.

Sept. 3. „Dunanan apó és fia utazása.“ Operette 3 felv. Offenbachtól.

Szerkesztői mondanivaló.

6724. Heves. O. A. A levél vétele után a kezünkkel levő összeget, 40 ftot, azonnal postára adtuk. Reméljük, hogy az most is jókor fog érkezni. Bár több volna.

6725. F. I. Az ajánlatok közül kérjük: a népszokásokat, s a község régi történetét. Hogy verset nem küldött ön, azért fogadjuk hazaifit elismerésünket.

6726. Bécs. D. I. Az új szállítmányt köszönettel vettük. Az előbbiek szükséges rajz kézen van s maholnap megindíthatjuk. A régiek két czikk közül csak az egyik jelent meg még s ennek példányait elküldhetjük; a másik jobb időkre s több tőre vár.

6727. Szeged. Sz. L. Reméljük, hogy e sorok elindításig a kívánatnak kimerítő válaszzal teljesen megfeleltettünk.

6728. Talya. H. N. I. Ama külön vállalatban, technikai okoknál fogva, rajzok nem használhatók. Tehát vagy másnémet műveket kérünk, vagy amannak, a mit szinte lehetetlen tartunk, rajzok nélküli kidolgozását. A küldött czikk számára e lapokban szeretnénk helyt nyerni bizonyos idő múlva.

6729. Bognán. O. T. Sajnálva kell tudatnunk önnek, hogy a képek elkészítése eddig hatalmunkon kívül eső akadályok miatt késett. Még egy kísérletet teszünk, s ha ez nem sikerül, visszaküldjük.

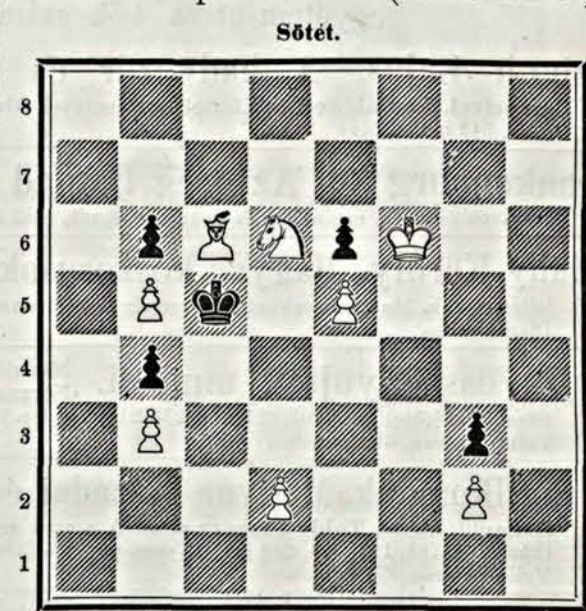
6730. N.-Károly. J. S. Egy kis türelmet kérünk. A kértzett munkák már régen más kezekben vannak. Utána

fogunk járni s adandó alkalommal körülményesen tudósítjuk önt.

6731. A zala- és somogy megyei rablóknak. Nem hiszünk ugyan magunknak azzal, hogy sorunk e hirbe-dett bandák tagjainak, Patkó és utódjainak személe kellenek: de azon vakmerő reményben, hogy a jó sző-meg ily helyen sem felesleges, azon kérelmet kockáztatjuk, hogy ne bánták derék régiségbuvárunkat, Rómer Flórist, a kit tavaly ilyenkor megtámadtak és kiraboltak, s a ki e baleset dacára most újra oda zárándokolt, hogy Zala és Somogy régiségeit kikutassa, s ennek eredményei által a hazai tudományt gazdagítsa. Egyéb használható gazdagságot nála ugy sem találunk. Tehát ne bántásatok azt a barátságos szőke, erős, magas pápaszemű papot, a ki csak romokat, régi harangokat és cserépeket keres, és ki — pénzoldgában — szintén „szegény legény!“

SAKKJÁTEK.

193. sz. f. — Sperber F.-től (Debreczenben).

Világos indul, s 5-ik lépésre matot mond.

46-ik számú játszma.

MORPHY P. és a BRAUNSCHWEIGI HERCZEG s gróf ISOUARD között, mely utóbbiak egyesületen játszottak a nagy mester ellen. Az egész játszma a párisi operaszínház egyik pályaházán, a „Sevillai borbély“ előadása alatt folyt le.

Világos.	Sötét.	Világos.	Sötét.
1. e2—e4	e7—e5	10. Hc3—b5.	c6—b5.
2. Hg1—f3	d7—d6	11. Fc4—b5+	Hb8—d7
3. d2—d4	Fc8—g4	12. 0—0—0	Ba8—c8
4. d4—e5	Fg4—f3.	13. Bb1—d1	Bd8—d7
5. Vd1—f3.	d6—e5	14. Bb1—d1	Ve7—e6
6. Ff1—c4	Hg8—f6	15. Fb5—d7+	Hf6—d7.
7. Vf3—b3	Vd8—e7	16. Vb3—b4+	Hd7—b8:
8. Hb1—c3	c7—c6	17. Bb1—d8mat.	
9. Fe1—g5	b7—b5		

A 188-dik számú feladvány megfejtése.

(Popper Eduárdtól.)

Világos.	Sötét.	Világos.	A	Sötét.
1. Bb6—h2	g2—g1(V.A.)	1.		Fc4—f5
2. Hf2—e4+	Hg3—e4.	2. Bb2—h4		Ff5—e4
3. Bb2—c2+	b3—c2.	3. Bb4—e4.		tetsz. sz.
4. b2—b4+mat.		4. B—v.H—+mat.		

Helyesen fejtették meg. Veszprémben: Fülöp József. — Kővágó-Órsházán: Gold Samu. — Debreczenben: Zagya Imre. — Rimaszombatban: Róth Kálmán. — Budaörsön: Tomka Kálmán. — Pesten: Cselkó György. — Vekerle László. — Nagy-Kikindán: Volsinger Isidor.

Rövid értesítés. Körös-Ladány: Sz. S. Az újabb küldeményt köszönettel vettük. Az előbit is fol fogjuk használni. — Talya: N. L. A 189. 191. és 192. feladványokat újra ügyelműbe ajánljuk önnek. — Többször: 188. sz. feladványunk megfejtésénél Bb6—h3 első lépést Sötét a harmadik lépésben a6—a5 húzással húsítja meg.

TARTALOM.

Ferencz József néptanító (arckép). — Mura felett. Szász Béla. — Közlemények Braziliából. Tóth K. — Var-bóc (képpel). Lehotsky T. — A csopaki kastély (képpel). — Az ellenségek ellenségei. Dr. Sz. — A népköltészet ügyében. — Archaeologiai levél. Rómer Flóris. — Talált régi pénzek. — Történelmi kalászatok. Lehotsky T. — Egyveleg. — Melléklet: Tárház: Elkésett okoskodások. Harangozó J. — Egyház és iskola. — Ipar, gazdaság, kereskedelem. — Közüntézetek, egyletek. — Közeledés. — Mi újság? — Nemzeti színházi napló. — Budai népszínház. — Szerkesztői mondanivaló. — Sakkjáték. — Heti naptár.

Felolós szerkesztő Pákh Albert (lakása: magyar-utca 1. szám alatt.)

ÁRJEGYZÉKE

legújabb magyar könyveknek,

HECKENAST GUSZTÁV

kiadó-hivatalában Pesten.

egyetem-utca 4-ik szám alatt megjelentek, és minden könyvkereskedésben kaphatók:

Asbóth Lajos. A hadvezér és a hadtudomány alapelvei. Az újabbkori hadjáratok történetével felvilágosítva. Két kötet. 8-rét. (320, 349 lap.) Fűzve 2 ft.

Frankenburg Ad. Az öreg Bolond Miska kalandjai. szárazon és vizen, mennyben és pokolban. 8-rét. (287 lap.) Fűzve 2 ft.

Zilahy Károly. Magyar koszosok albuma. Irói élet és jellemrajzok. Mutatványokkal és tízenegyz acélmetszettel. Nagy-8-rét (120 lap.) 5 ft.

Bajza összegyűjtött munkái. Második bővített kiadás **Toldy** Ferencz által. A szerző arcképevel. Hat kötet. 8-r. (207, 221, 206, 235, 215, 256 lap.) Nyom. papíron fűzve 4 ft. Velin-papíron, diszkötésben 8 ft.

Virág Benedek. Magyar századai és poetai munkái. Harmadik kiadás **Toldy** Ferencz által. A szerző arcképevel. Hat kötet. 8-rét. (252, 218, 193, 191, 224, 239 lap.) Nyom. papíron fűzve 4 ft. Velin-papíron, diszkötésben 8 ft.

Tompa Mihály. Virágregék. Nyolczadrét. (175 lap.) Diszkötésben 1 ft. 50 kr.

Tompa Mihály versei. Hatodik kötet. Vegyes tartalommal. 16-r. (215 l.) Ára fűzve 1 ft. 20 kr. Kötve 1 ft. 60 kr.

Gróf Széchenyi István politikai iskolája, saját műveiből összeállítva. I. kötet. N.-8-rét (384 lap.) Ára fűzve 2 ft. 50 kr.

Litkay, Margit. Nyolczadrét (219 lap.) Borítékba fűzve ára 1 ft. 50 kr.

Jókai M. Szélsend alatt. Elbeszélések. Két kötet. 8-r. (210, 164 lap.) Borítékba fűzve 2 ft.

Remek-írók. Gyémánt-kiadás. VIII. Kölesy Ferencz versei. — A szerző arcképevel. IX-X. Zrínyi Miklós, Szigeti veszedelme. — A költő arcképevel. Ára egy-egy kötetnek 70 kr. Diszkötésben 1 ft.

Jósika Julia. Pályavezető. Jó tanácsok világba lépő fiatal leányok számára. Kis nyolczadrét. (432 lap.) Borítékba fűzve 2 ft. 80 kr. Diszkötésben 2 ft.

A magyar ember könyvtára, Pákh Albert, a Vasárnapi Ujság szerkesztője felügyelete alatt. I. II. kötet. Előfizetés ár 4 kötetre 2 ft., postán bérmentesen küldve 2 ft. 50 kr.

Nemzeti színház. Kiadja **Toldy István.** Ára egy-egy kötetnek 80 kr.
I. kötet: **Béldi Pál.** A gróf Teleki-féle alapítványból száz arany pályadíjjal jutalmazott eredeti szomorújáték 5 felvonásban. Irta **Szigligeti Ede.** 8-rét. (179 lap.)
II. kötet: **A jó barátok.** Színmű 4 felvonásban. Irta **Sardou Viktor.** Fordította **Szerdahelyi Kálmán.** 8-rét. (171 lap.)
III. kötet: **Fenn az érnő, nincsen kas.** A gróf Teleki-féle alapítványból száz arannyal díjazott eredeti vígjáték. 8-rét. (155 lap.)
IV. kötet: **A kísértés.** Színmű 4 felvonásban. Irta **Feuillet Octave.** Fordította **Radnoffy S.** 8-rét. (128 lap.)

Jósika Miklós. A két mostoha. Történelmi regény. Két kötet. Kis 8-rét (234, 253 lap.) fűzve 2 ft.

Jókai Mór. Felfordult világ. Két rész egy kötetben. Kis 8-rét. (180, 116 lap.) fűzve 1 ft. 50 kr.

Jósika Julia. Való és költött. Három kötet. K.-8-r. (202, 222, 207 l.) fűzve 3 ft.

Katona József. Bánk bán. (Remekírók VII.) Dráma öt szakaszban. **Gyémántkiadás.** 242 lap. A szerző arcképevel. Fűzve 70 kr. Diszkötésben 1 ft.

Tompa M. Regék és népregek. Külön kiadás. — Diszkötésben 3 ft. 50 kr.

Szász K. A vers-szaválás elméleti és gyakorlati kézikönyve. 8-rét. (316 lap.) fűzve 1 ft.

Figyelemztetés a t. cz. vidéki közönség számára, különösen oly helyekre nézve, a hol könyvkereskedés nincsen. — Megrendelések a fennhirdetett könyvekre egyenesen a fennevezett kiadó-hivatalhoz intézhetők, a mely a szétküldést pontosan posta-uton eszközöndi, és pedig azon esetben, ha a megrendelt könyvek összege legalább 2 ftot tesz, bérmentesen. Az illető összeg vagy előre beküldendő a kiadó-hivatalhoz, vagy a könyvek átvételkor a posta-hivatalnak kifizetendő.

Heckenast Gusztáv könyvkiadó-hivatala.

Kiadó-tulajdonos Heckenast Gusztáv. — Nyomtatja Landerer és Heckenast, egyetem-utca 4. szám alatt Pesten, 1863.

Pest, september 13-án 1863.

Előfizetési feltételek 1863-dik évre: a Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok együtt: Egész évre 10 ft. Fél évre 5 ft. — Csúpan Vasárnapi Ujság: Egész évre 6 ft. Fél évre 3 ft. — Csúpan Politikai Ujdonságok: Egész évre 6 ft. Fél évre 3 ft.

Schmidt Ferdinánd.

Maholnap, 16 évi szünetelés után ismét összegyűlekeznek a magyar orvosok és természetvizsgálók vándor társulata. Felhasználjuk ez alkalmat, hogy az utolsó és tárgygyűlés egyik nevezetes és ma is élő tagjáról megemlékezzünk.

A magyar orvosok és természetvizsgálók 1847. évi soproni gyűlésén jelen volt honfiak közt, ki nem emlékszik élénken azon eleven, barátságos férfira, ki bár külföldön született, de magyar nyelven értekezett az „ángolnagóteről”, és annak két eleven példányát egy nagy üveg-medenczébe be is mutatta? Schmidt Ferdinánd volt ezen férfi, a lajbachi kereskedő, a testestől lelkestől magyar ember, kit bár viszonyai távol tartottak a hazától, szíve sohasem szűnt meg e hon érdekeiért érezni, lángolni.

Schmidt Ferdinánd fényesen bebizonyította, hogy nem szükséges valakinek kenyértudásnak lenni, ha a természet titkaiba mélyebben akar hatni, hanem hogy e tekintetben szilárd, tántoríthatatlan határozat is célhoz vezet, ha már egyszer a természet iránti szeretet keblünkben gyökeret vert.

„Der Mensch vermag ungläublich viel, ja — Alles — was er kann und will!”

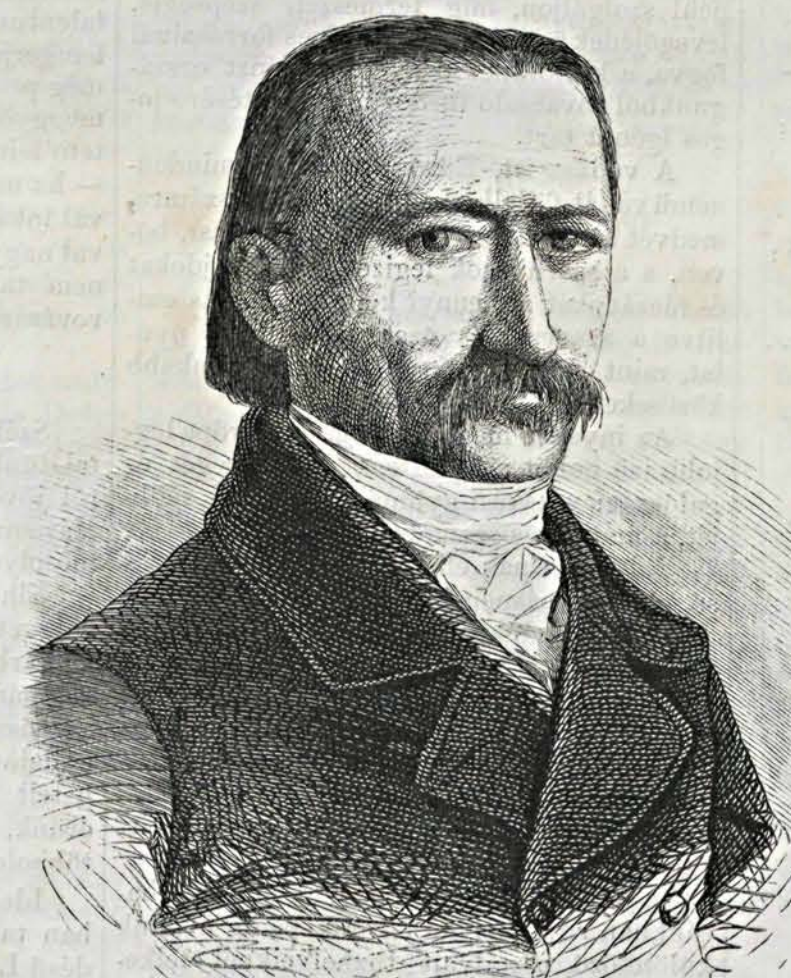
Igy hangzik jelszava hazánk e jeles szülöttének, kinek arcképe itt bemutatjuk, azon férfinak, ki saját tevékenységének, eszének, becsületességének, vallásos érzelmének és talán a sors kedvezésének is köszöni vagyonát, tekintélyét, hírnevét s új hazája fiainak szeretetét.

Schmidt Ferdinánd Sopronban született. Szüleinek, a menyőnyire emlékszem, burnót és dohánypoltja volt e városban. Csak az elemi iskolákat végző szülővárosában; de tanítója, kitől a magyar nyelvet is tanulta, és édes anyja, egy jámbor, vallásos asszony, az Isten és teremtményei iránt a fogékony kebelbe csepegteté a rendkívüli szeretetet, melyet egész életében táplált, melynek majdnem szeme világát is feláldozá.

En akkor ismerkedtem meg ezen rendkívüli emberrel, midőn családjával egykori tanítóját Tihanyban meglátogató. Ezen ta-

nító Farkas Vince pannonhalmi benczés és tihanyi perjel volt, ugyan az, kinek genealogiai mindentudossága oly sok nagy urat zavarba hozott, mert az egész gothai almanachot könyv nélkül tudta; ugyanaz, kit az európai hírv Endlicher, mint egykori kitűnő tanárát, Bécsből legédesb visszaemlékezések közt tiszteltetett; ki Czuczor és Jedlik kifejlődésére oly nagy befolyást gyakorolt. Hadd álljon itt ezen néhány sor az ő számára is, mint hálanyilvánulás; — Farkas Vincze a maga nemében kitűnő ember volt — bár nevét semmi emlékkő, semmi nekrológ nem örökíti.

Anyjának és Farkas Vinczenek köszöni

SCHMIDT FERDINÁND.

tehát Schmidt a természeti tudományok iránti szép hajlamát, melyet, bár kalmárságra vitték családi körülményei, soha hátrébe nem szoríthatott.

A lajbachi kongresszus alatt már mint kereskedő élt új hazájában, és becsületesége, szorgalma által megnyervén a közbizal-

mat, birtoka is rövid idő alatt annyira szaporodott, hogy a kereskedési gondokat családjára bízván, Sischna külvárosban letelepedhetett és magát egészen a természettudományoknak szentelhette.

De Schmidt semmihez sem akart félszen nyúlni; mennél inkább behatott a természet titkaiba, mennél inkább kezdé a kutatóforrásokat használni, annál inkább be látta a latin és görög nyelv szükségét, melyeket majdnem ötven éves korában kezdett szorgalommal tanulni.

Jeles hazánkfa nemcsak gyűjtött páratlan szorgalommal és feláldozással a téhely, pikkelyröpök, kagylók és csigák rendjéből, ő több rendbeli szakavatott tollal irt munkát is közzétett, s nemcsak nemzeti muzeumunkat gazdagította, hanem a világ minden gyűjteményét majd láthatlanig parányi pupáival és clausiliáival; ő fódózé fel a szemetlen barlangbogarokat, ő észlelé éveken át pincejében az ángolna göté életmódját és szaporodását, és kedvelteté meg egyáltalán Krainban a természetrajz minden ágát.

De nemcsak e téren fényesek érdemei, melyekért majd minden természettudományi társulat tag-ságával megtiszteltetett, ő Lajbachban minden üdvös, szép és hasznos intézetnek alapítója, főindítója s előmozdítója; mi által a magyar névre is becsületet, tiszteletet áraszt.

Nemcsak vagyonos, hanem gazdag embernek is tekinthető; de azért életmódja egyszerű, családja letelepedéséről, a mily csak egy böles atya koránál lehet. Idősb leányai nevelék hugaik, hogy egykori hivatásukat anyjuk vezetésével mellet tanulják, — nem fukarság bírá Schmidtet arra, hanem meggyőződése. A családi nevelésről irt cikkeit, melyeket mint falun lakó magánzó Dorfschmidt álnév alatt irt, a lajbachi lapban figyelmet gerjesztének, s bár a felbomló családélet kötelékinek megerősítésére hazánkban is olvastatnának, viszhangra találhatnak!

A hetvenéves férfiú szemei a folytonos göröcső-vizsgálatok által igen elgyengültek, úgy, hogy szeretett barátival is ritkábban